

РАМКА ЗА МУЛТИКУЛТУРНО ПЛАНИРАЊЕ

Автори:

Наташа Амдију

Назлије Исени

Дизајн и печатење:

Контура ДОО

Превод:

Еко Трејд ДООЕЛ

Тираж:

1000 копии

Оваа публикација е изготвена со финансиска помош на Европската Унија. Содржината на публикацијата е единствена одговорност на Асоцијација за Демократски Иницијативи и на никаков начин не може да се смета дека ги одразува гледиштата на Европската Унија.

РАМКА ЗА МУЛТИКУЛТУРНО ПЛАНИРАЊЕ

Гостивар
2017

Содржина

Рамка на мултикултурно планирање	5
Мултикултурализмот на локално ниво	6
Општеството и мултикултурализмот - разбирање и визија	8
Со кои бариери најчесто се соочуваме	9
Какво општество треба да градиме	11
Што треба да содржи една рамка за мултикултурно планирање?	14
Област 1 - Планирање и евалуација	15
Област 2 - Јакнење на капацитетите и ресурси	16
Област 3 - Програми и ресурси	17

Рамка за мултикултурно планирање

Рамката за мултикултурно планирање е подготвена во рамките на проектот „Различноста е во мода - промоција на мултикултурализмот на локално ниво!“, којго спроведува Асоцијацијата за демократски иницијативи (АДИ) Гостивар, во партнерство со Мултиетничката асоцијација Флоренс Најтингел (ФН) и “Стопанската комора на Северозападна Македонија”. Проектот финансиски е поддржан од Европската Унија, претставувана од Делегацијата на Европската Унија во Скопје.

Проектот опфаќа девет мултиетнички општини Брвеница, Врапчиште, Гостивар, Јегуновце, Кичево, Тетово, Куманово, Маврово и Ростуше и Струга и има за цел да ги подобри меѓуетничките односи и да ја зголеми мултикултурната демократија на локално ниво.

Преку проектот направена е проценка на потребите, со цел да се утврди сегашната состојба на меѓуетничките односи во целните општини и да се обезбедат насоки за идно дејствување во подобрувањето на меѓуетничките односи.

Покрај истражувањето на сегашните услови во однос на развојот на мултикултурализмот, проценката е базирана на претходните извештаи «Соживот на дистанца», истражувачка студија спроведена од страна на ФН во 2014 година, и «Анализа на интеркултурни политики и практики во шест (6) мултиетнички општини во Македонија», подготвена од АДИ во 2013 година. Покрај тоа, оценката ги зема предвид резултатите од проектот спроведен од страна на АДИ, со поддршка на Британската амбасада во Скопје, фокусиран на развој и усвојување на локални стратешки документи за развој на мултикултурниот дијалог во шест општини од северозападниот регион: Брвеница, Врапчиште, Гостивар, Јегуновце, Кичево и Тетово. Покрај продолжувањето на работата во овие општини, проектот „Различноста е во мода - промоција на мултикултурализмот на локално ниво!“ ги проширува напорите поврзани со промоција на концептот на мултикултурализмот во дополнителни три општини: Куманово, Маврово и Ростуше, и Струга.

Извештајот “Проценка на мултикултурализмот на локално ниво во Република Македонија” (АДИ, 2017) е подготвен врз база на истражување на повеќе аспекти од развојот на мултикултурализмот на локално ниво - спроведување на иницијативите и обемот на соработка помеѓу релевантните локални заинтересирани страни (граѓански организации, органите на локалната самоуправа, образовни институции, деловен сектор, медиумската сфера итн.), обезбедувајќи основа за структурирање на активностите на проектот во согласност со специфичните локални услови и потреби. Наодите од прелиминарниот извештај, потоа беа

презентирани и дискутирани на јавни дебати организирани во секоја од целните општини. Конечниот извештај од проценката, дополнет со препораките и заклучоците од релевантни чинители кои учествуваа на дебатите, има за цел да обезбеди темелен преглед на ситуацијата во целните општини, како и обезбедување на препораки за идно дејствување.

Рамката е подготвена користејќи ги наодите и насоките обезбедени со проценката, а е дополнета и преку директно вклучување на целните корисници за кои всушност е и наменета. Партиципативниот процес подразбираше организирање на последователни работилници со претставници од локалните институции, медуни, бизниссектор и граѓанскиот сектор, на кои им беше претставен урнек за Рамка за мултикултурно планирање. Рамката се очекува во иднина да се инкорпорира во подготовката на политиките и програмите не само на локалните самоуправи, туку и на институциите и граѓанскиот сектор. Целта на рамката е вклучување на мултикултурните вредности и принципи во планирањето и подготовката на политиките и програмите на институциите и организациите при делувањето во мултикултурна средина.

Мултикултурализмот на локално ниво

Според Извештајот за Проценка на мултикултурализмот на локално ниво во Република Македонија (АДИ, 2017), меѓуетничките односи во целните општини, генерално се сметаат за стабилни. Еден од клучните проблеми во мултикултурните средини во однос на меѓуетничките односи е **социјалната дистанца и сегрегација** кај возрасните и кај младите луѓе. И покрај тврдењата за соработка и комуникација, постојната комуникација се базира на прагматизам, а контактите помеѓу припадниците на различни етнички заедници во приватната сфера се избегнуваат. Спроведувањето на стратешките цели од усвоените стратегии за подобрување на меѓукултурното разбирање/ дијалог во општините Брвеница, Врапчиште, Гостивар, Јегуновце, Кичево и Тетово е во тек и се одвива со различна динамика и ефикасност. Главните пречки за спроведување на предвидените активности се поврзани со недостатокот на финансиски средства на општинските власти. Ова особено се однесува на организирање активности, како што се заеднички културни манифестации, фестивали, како и обезбедување поддршка на локалните граѓански организации за спроведување на иницијативи за промоција на мултикултурализмот во општините.

Комисиите за односи меѓу заедниците, генерално работат во рамките на мандатот предвиден со правната рамка. Сепак, анализата на

нивните активности, покажува дека овие тела не ги користат целосно нивните капацитети за интервенција во сферата на меѓуетничките односи, како и вклученост во иницирањето и спроведувањето на активностите за развој на мултикултурализмот.

Еден аспект особено е исполнет со пречки во процесот на спроведување - **надминување на јазичните бариери** меѓу граѓаните од различно етничко потекло. Иако стратешките документи предвидуваат воведување на јазични курсеви и изборни наставни предмети за учење на јазиците на другите етнички заедници, овие активности се спроведуваат во само мал дел од општините. Ова прашање е од особен интерес, имајќи предвид дека јазичните бариери, се еден од најважните фактори за одржување на социјална дистанца меѓу различните етнички групи.

Комуникацијата и соработката на работното место се смета за многу задоволителна од страна на деловниот сектор во сите целни општини. Работното место се покажува како солидна основа за градење на позитивни односи меѓу припадниците на различните етнички заедници. Оттука, невработеноста е попречувачки фактор за развој на мултикултурно разбирање кај граѓаните.

Развојот на мултикултурализмот во Македонија многу често се смета како прашање што ги засега односите меѓу припадниците на најголемите етнички заедници - Албанците и Македонците. Анализата покажува дека припадниците на помалите етнички заедници, често се оставени зад процесите на донесување одлуки и дека тие често се подложени на дискриминаторски практики. Тоа не смее да биде така. Треба да градиме општество еднакво за сите.

Општество и мултикултурализам – разбирање и визија

Секое општество е различно, единствено, што не значи и дека е синергично. Синергијата во општеството се отсликува во живеењето заедно и зависи од пристапот на мнозинството кон потребите на другите помали групи со специфични карактеристики, поразлични од оние на мнозинството, а што живеат во локалната средина. Накратко, синергијата зависи од тоа колку ние знаеме за човековите права.

Моите права завршуваат онаму каде започнуваат правата на другиот.

Ова значи дека “се што не е забрането со Уставот на РМ е дозволено“ се додека не повредува нечие друго право. Нашите права имаат хиерархија, споредено со нечие друго право.

Што е она што не прави различни? Различниот јазик, култура, традиција, религија?

Историски гледано, Фоуерс и Ричардсон (Fowers, Richardson¹) уште во 1996 година го дефинираа мултикултурализмот како социјално-интелектуално движење, кое сфаќајќи ја различноста како основна карактеристика и основен принцип за изразување на сопствениот идентитет, поставува барање за рамноправност меѓу сите културни групи. Преку овие барања, во прв план се става заштитата на достоинството на човекот како единка, а последователно и правото на признавање на различноста на различните групи. На овој начин е испратена пораката за посебноста на групата, која има свои културни обележја.

Секое општество (држава) изградило свој единствен начин на живеење, со свои вредности, кои за дел од населението се единствени, карактеристични и неповторливи, бидејќи културата е детерминирана од општеството и околината во која се создава. Ова значи дека во различни средини може да биде различен и пристапот и практикувањето на правата т.е. културните особености. Најважно во процесот на практикување на правата е да се

1 Fowers, B. J., & Richardson, F. C. (1996). Why is multiculturalism good? *American Psychologist*, 51, 609- 621.

обезбеди комуникација помеѓу различните култури што доведува до поголема толеранција, соработка и почитување меѓу групите за нивните културни вредности. Последователно, на овој начин се спречуваат и можни облици на нетрпеливост и појава на културен национализам помеѓу припадниците на различни култури. Исто така, во секое општество, потребно е да се спречи експанзијата на етноцентризмот, кој е своевиден израз на супериорност на една етничка група над друга. За жал, етноцентризмот може да постои истовремено и кај неколку етнички групи, што понатаму води кон взаемен презир и изолација на групите кои живеат во една држава што резултира во поделени општества. Тоа не е и не смее да биде случај со Македонија во која со векови живеат различни етнички и културни групи и е негуван соживот и взаемно почитување, без разлика дали одредени карактеристики на другите култури и етнички заедници се неприфатливи од аспект на сопствената култура.

Со кои бариери најчесто се соочуваме?

Стереотипите се упростени и ригидни сфаќања за карактеристиките на припадниците на одредени групи или категории луѓе. Стереотипите се исклучувачки и не ја одразуваат реалноста. Обично се базирани на недостаток на информации и се многу отпорни на промени. Стереотипите се основа на предрасудите, но можат и самите да бидат основа за дискриминација и различно постапување спрема луѓето базирано на нивната припадност кон одредена категорија на луѓе.

Пример: жените се лоши возачи, мажите се физички посилни од жените.

Предрасудите се ставови за луѓе, објекти и појави кои немаат логичка заснованост, но континуирано се оддржуваат и се проследени со силни емоции кои предизвикуваат одредено постапување/однесување, кое како последица има понеповолен третман на конкретна категорија луѓе во однос на друга. Предрасудите се формираат без постоење на знаење или претходно испитување на фактите. Тие се потпираат на претпоставки, чувства и верувања. Се донесува одлука, без свесност за релевантните факти и околности.

Пример: став дека лице со хендикеп не може да управува возило или жена со шамија не може да работи во јавна администрација и сл.

Стереотипите и предрасудите водат кон дискриминација (Дискриминаторското однесување е забрането со Законот за спречување и заштита од дискриминација).

Непознатото (стереотипите и предрасудите) може да се победи со запознавање. Запознавање едни со други, запознавање на различните култури, а тоа е возможно само преку отварање на културите едни кон други.

Принципите на мултикултурализмот се поставени во повеќе документи на национално ниво, како и во самите локални Стратегии за развој на мултикултурализмот. Генерално, општоприфатени се следниве:

1. Прифаќање дека сите сме различни и луѓето од различни заедници се слободни да го негуваат своето јазично, религиозно, расно и етничко наследство;
2. Споделување на демократските вредности, водени од владеењето на правото;
3. Креирање на можности за сите луѓе да учествуваат во јавниот живот од сите негови аспекти;
4. Почитување и обезбедување на припадниците на различните култури, јазици и религии со учење на македонскиот, како заеднички јазик;
5. Обезбедување сеопфатен пристап до владините програми и услуги;
6. Промоција и максимализирање на вредностите на различните култури и нивното јазично наследство.

Принципите на мултикултурализмот треба да бидат политики на државата. Ова подразбира дека секоја единица на локалната самоуправа треба да ги зема предвид при планирање на своите годишни програми и стратешки документи.

Какво општество треба да градиме?

Во Република Македонија, мултикултурализмот треба да одговори на неколку прашања. Ако истиот го дефинираме како едноставен и пасивен опис на разноликоста на општеството, тогаш кажуваме само дека одредено општество е диверзифицирано во секоја смисла: национална, етничка, родова, религиозна и социјална. На тој начин, не објаснува какви се релациите меѓу луѓето кои што живеат едни до други во тоа општество. Според дефиницијата, Македонија е мултикултурно општество.

Но, во суштина, треба да се стремиме кон т.н. **интеркултурализам**.

Интеркултурализмот опишува ситуација во едно општество кое е диверзифицирано, но во исто време подразбира интеракција меѓу културите.

Интеркултурализмот е динамичен процес на проток на информации меѓу луѓето од различни култури во едно општество, што подразбира взаемно почитување и разбирање, кој не може да се постигне без конструктивен дијалог. Во зависност од тоа како ја третираме комуникацијата често зависи и исходот од конфликтите меѓу страните, односно соговорниците. Ако комуникацијата е оптоварена со претпоставки и генерализации ние креираме стереотипи и предрасуди за другите, кои пак го предизвикуваат одбрамбениот механизам на нашите соговорници. Интеркултурализмот не треба и не смее да инкорпорира претпоставки во процесот на интеракција меѓу културите.

Што треба да знаеме?

- Конструктивната комуникација е најважна.
- Лошата комуникација може да биде причина за страв, омраза, непочитување, ароганција, па дури и насилство.
- Комуникацијата може да работи и против концептот на интеркултурализмот со тоа што ќе произведе и непријателски слики за другите кои тешко можат да се уништат.

За да постои комуникација т.е. конструктивен дијалог, треба да почнеме од некаде. Сите општества, спремни за прифаќање на разликите и обезбедување на гаранција за меѓусебно почитување на своите граѓани почнуваат со **креирање на основни рамки за мултикултурно планирање**. Креирањето на рамките мора да биде **широк, партиципативен процес**, кој ќе обезбеди учество на секоја индивидуа и/или група, а истите, треба да бидат **преточени во национални и локални политики**.

Потврда за заинтересираноста за градење на заеднички мултикултурни рамки на локално ниво е интересот на вклучените општини во активностите на проектот. Во прилог се наодите од моменталната состојба во општините, како и ставовите и предлозите на присутните на организирани работилници со преставници од локалните институции, граѓанскиот сектор и други заинтересирани страни. Во процесот, присутните си направија само-проценка на сработеното, но истакнаа и добри практики во некои општини, каде локалната самоуправа оди чекор напред во унапредување на правата и над законски загарантираниот минимум стандард. **Најважно, процесот на запознавање на локалните креатори на политики и на граѓанскиот сектор со алатките за креирање на мултикултурна рамка беше партиципативен.**

Потребата од сеопфатно планирање во сите сфери на општественото живеење со цел обезбедување и гаранција на пристапот до услугите на државата/локалната самоуправа има и своја **правна основа**.

Законот за локална самоуправа предвидува воспоставување на **Комисии за односи меѓу заедниците (КОМЗ)** во општините во кои најмалку 20% од населението припаѓа на етничка група која не е во мнозинство во општината. *Сепак, некои општини имаат воспоставено такви комисии на сопствена иницијатива, иако тие не се предмет на законска обврска. Такви се општините Вранчиште и Гостивар, кои учествуваат во проектот.* Комисиите се составени од еднаков број претставници од секоја заедница во општината; изборот на членовите на Комисијата е уредено во согласност со Статутот. **Комисијата се занимава со прашања кои се однесуваат на односите меѓу етничките заедници во општината, ги адресира овие мислења и препораки и ги доставува до Советот на општината. Советот на општината е должен да ги прегледа овие мислења и препораки и да одлучи по нив** (Закон за локална самоуправа, 2002). Понатаму, Член 41 од Законот подразбира **почитување на принципот за двојно мнозинство во однос на донесување на одлуки кои се од интерес на немнозинските заедници во општината** (Закон за локална самоуправа, 2002). Овие реформи беа усвоени со цел да се обезбеди промовирање на учеството на граѓаните во процесите на донесување на одлуки на локално ниво, поради тоа што членството во Комисијата не е ограничено само на членовите на Советот на општината, како што е случај со други локални комисии. Исто така, на почетокот од воведувањето на КОМЗ, беше препорачано членовите на КОМЗ да не бидат истовремено членови на Советот на Општината. Оваа практика беше усвоена во повеќето КОМЗ. Според статутот, советите на општините се слободни да го утврдат бројот на членовите на локалната КОМЗ, кои заедници ќе бидат застапени во КОМЗ, и до кој степен и со колкав капацитет локалната КОМЗ ќе биде отворена за претставниците на граѓанскиот сектор.

Отсликано на национално ниво, основата за сеопфатна акција е во Охридскиот рамковен договор. Препораките на Секретаријатот за спроведување на Охридскиот договор и ОБСЕ од Ревизијата на Рамковниот договор од 2015 година се во оваа насока.

Позитивни практики: Некои од општинските совети во Република Македонија имаат донесено одлуки за финансирање на активности во областа на културата на препорака од КОМЗ, што е почест пример во руралните средини, споредено со поголемите општини со големи општински буџети.

Рамката за мултикултурно планирање може да биде употребувана од институциите како алатка за интегрирање на мултикултурни иницијативи во нивниот планирачки циклус, бидејќи истата обезбедува конзистентност и добра практика за развој на мултикултурализмот и пристапот до сервисите на сите граѓани. Во промовирањето и придржувањето до принципите на мултикултурализмот во рамките на институциите, носителите на одлуки треба:

- Да покажат лидерство кое ќе гарантира дека принципите се интегрирани во стратешките цели на институцијата;
- Заедно со останатото раководство, ќе обезбеди институцијата да продолжи со развојот и промоцијата на добрите практики, водена од Рамката за мултикултурно планирање;
- Да подготват Годишен извештај за прогресот на Мултикултурниот план на институцијата и истиот ќе го достават до Комисијата за односи со заедниците.

Рамката за мултикултурно планирање е развиена како алатка за да им служи на институциите да планираат и да ги покажат своите достигнувања почитувајќи ги принципите на мултикултурализмот. Структурата на алатката е само иницијална и може да се адаптира на потребите на самата институција.

Што треба да содржи една рамка за мултикултурно планирање?

ЧЕКОР 1: Дефинирање на групите кои живеат во една средина и кои се нивните карактеристики (јазични, културни, религиозни и др.)

Акцијата треба да опфати неколку **ОБЛАСТИ НА ДЕЈСТВУВАЊЕ** и во секоја од областите се очекуваат одредени резултати. Резултатите треба да соодветствуваат на претходно одговорените прашања. За илустрација, даден е урнек на Рамка за мултикултурно планирање, која може да служи при креирање на рамки на национално и локално ниво на сите заинтересирани институции.

ОБЛАСТ 1: ПЛАНИРАЊЕ И ЕВАЛУАЦИЈА

Резултати за област 1: Планирање и евалуација

Резултат 1: Планирање

Дали постојат документи за креирање на политики за интеграција на локално ниво и во кои сектори?

Дали постојат некои механизми (пр: Комисија за односи со заедниците) кои помагаат во процесот на интеграција?

Резултат 1: Критериум за оценка

- 1) Планирање и оценка на сработеното
- 2) Интегрирање во тековните политики
- 3) Употреба на податоци и анализа

Резултат 2: Консултации и информации за функционирањето на постоечките механизми и резултатот од спроведените политики од самите засегнати страни

Дали креирањето на политики за интеграција на локално ниво и потребата од пристап до услуги е партиципативен процес ?

Дали граѓаните се прашуваат за нивно мислење за влијанието од спроведените политики и работата на постоечките механизми?

Резултат 2: Критериум за оценка

- 4) Искуство на персонал и истражување
- 5) Мислење и став на заедницата/клиентите
- 6) Учество во мониторинг тела на граѓаните

ОБЛАСТ 2: ЈАКНЕЊЕ НА КАПАЦИТЕТИ И РЕСУРСИ

Резултати за област 2: Јакнење на капацитети и ресурси

Резултат 3: Лидерство

Дали постои волја за спроведување на политиките и принципите на мултикултурализмот?

Дали постојат отчетност и транспарентност при спроведување за истите?

Резултат 3: Критериум за оценка

- 7) Активно учество на раководни лица
- 8) Отчетност за сработеното на раководните лица

Резултат 4: Човекови ресурси

Дали постојните тела во рамките на општината имаат капацитет за спроведување на вакви политики?

Дали има потреба од зајакнување на нивниот капацитет (на пример, јазични вештини, запознавање со културата на одредена група и сл.) преку нови вработувања и обуки?

Резултат 4: Критериум за оценка

- 9) Персоналот одговара на потребите на бизнис секторот и граѓаните
- 10) Културна и јазична компетентност
- 11) Развој на капацитетите на персоналот

ОБЛАСТ 3: ПРОГРАМИ И СЕРВИСИ

Резултати за област 3: Програми и сервиси

Резултат 5: Достапност и капитал

Дали постојат бариери во пристапот до сервисите за луѓето со различна култура, јазик и религија и кои се тие ?

Кои се постоечки сервиси кои се однесуваат на нив?

Кои не постојат, а сметаме дека има потреба од тоа (пр: преведувачи и сл.)?

Резултат 5: Критериум за оценка

- 12) Вклучување во главните текови (преку стратегии и сл.) и таргетирано програмирање (пр: програма за јазично унапредување на персонал во јавните сервиси)
- 13) Користење на преведувачки услуги

Резултат 6: Комуникација

На кој начин луѓето се информираат за тековните работи во заедницата, како и за тоа од какво значење се програмите, активностите и сервисите за нив?

Пр: На кој јазик се информираат граѓаните за мерките од социјална заштита, еднократни мерки на општината и сл.

Дали истото се објавува преку гласило на општината, на локално радио и сл.?

Резултат 6: Критериум за оценка

- 14) Планирана комуникација на достапен начин со различни групи и обезбеден буџет за тоа
- 15) Користење на современи технологии

Резултат 7: Социјален и економски развој

Дали постоечките програми и активности се соодветни имајќи го предвид културниот, религиозниот и јазичниот диверзитет на средината?

Ако да, наведете што е соодветно, што не е, а што сметате дека недостасува:

Пр: На кој јазик се информираат граѓаните за мерките од социјална заштита.

Резултат 7: Критериум за оценка

- 16) Градење на потенцијалот преку партнерства со други актери (граѓански сектор, независни институции и сл.)

Илустрирано, иницијалната Рамка за мулкултурно планирање може да изгледа вака:

Рамка за мултикултурно планирање					
Резултат	Критериум	Опис на документ /активност	Ранг 1 (многу малку е сработено)	Ранг 2 (делумно сработено)	Ранг 3 (многу е сработено, (наведете добра практика)
Резултат 1: Планирање	Планирање и оценка на сработеното				
	Интергрирање во тековните политики				
	Употреба на податоци и анализа				
Резултат 2: Консултации и информации од засегнатите страни	Искуство на персонал и истражување				
	Мислење и став на заедницата/клиентите				
	Учество во мониторинг тела на граѓаните				
Резултат 3: Лидерство	Активно учество на раководни лица				
	Отчетност за сработеното на раководните лица				
Резултат 4: Човекови ресурси	Персоналот одговара на потребите на бизнис секторот и граѓаните				
	Културна и јазична компетентност				
	Развој на капацитетите на персоналот				
Резултат 5: Достапност и капитал	Вклучување во главните текови (преку стратегии и сл.) и таргетирано програмирање				
	Користење на преведувачки услуги				
Резултат 6: Комуникација	Планирана комуникација на достапен начин со различни групи и обезбеден буџет за тоа				
	Користење на современи технологии				
Резултат 7: Социјален и економски развој	Градење на потенцијалот преку партнерства со други актери (граѓански сектор, независни институции и сл.)				

Сите девет општини се соочуваат со слични проблеми. Еден од клучните проблеми во однос на меѓуетничките односи е социјалната дистанца и (географска) сегрегација. Во некои општини, растечката социјална дистанца има влијание на просторна сегрегација на населението, односно живеење во етнички «чисти» населби. Оваа ситуација, пак, може понатаму да ја попречува можноста за развој на мултикултурно разбирање и соживот меѓу граѓаните. Несразмерното инвестирање во различни региони/населени места, доведува до недостаток на комуникација меѓу припадниците на помалите заедници, посебно на оние што живеат во руралните средини, како дел од урбаните општини. Затоа, неопходно е стратешко планирање во насока на гаранција на рамномерен економски развој.

Спроведување на донесените Стратегии за развој на мултикултурализмот. Општините Брвеница, Врапчиште, Гостивар, Јегуновце, Кичево и Тетово се во процес на спроведување на донесените стратегии за подобрување на мултиетничкиот соживот. Спроведувањето на овие стратегии, сепак е со разновидна динамика и ефикасност. Еден значаен дел од општините во кои се усвоени стратешки документи за мултикултурно разбирање, го ограничуваат нивниот ангажман исклучиво на активностите во сферата на образованието (каде што постои синергија со други иницијативи). Една од главните причини за ова се ограничените финансиски средства на располагање на општинските власти. Ова особено се однесува на организирање на активности, како што се заеднички прослави, културни манифестации, фестивали, како и обезбедување на поддршка на локалните граѓански организации за спроведување на иницијативи за промоција на мултикултурализмот во општините. Треба да се направат понатамошни напори, за да се осигура дека локалните власти се придржуваат кон стратешките определби.

Надминување на јазичните бариери меѓу граѓаните од различно етничко потекло. Иако стратешките документи предвидуваат воведување на јазични курсеви (возрасни) и изборни наставни предмети (деца) за учење на јазиците на другите етнички заедници, овие активности се спроведуваат во само мал дел од целните општини. Ова прашање е од особен интерес, имајќи предвид дека кај голем дел од соговорниците наведени се јазичните бариери, како еден од најважните фактори за одржување на социјална дистанца меѓу различните етнички групи. Треба да се направат посебни напори (преку соработка со органите на локалните власти, образовниот сектор, граѓаните, граѓанскиот сектор) да се создадат услови за спроведување на оваа обврска.

Комисиите за односи меѓу заедниците генерално работат во рамките на мандатот предвиден во правната рамка. Сепак, анализата на нивните активности, како и увидот од релевантните засегнати страни покажуваат дека овие тела не ги користат целосно нивните капацитети за интервенција во сферата на меѓуетничките односи. Постои потреба од поголема вклученост во иницирањето и спроведувањето на активностите за развој на мултикултурализмот, како и почести директни средби со граѓаните. Во овој контекст, треба да се напомене дека КОМЗ се соочуваат со значителни тешкотии во работењето: недостаток на оперативни буџети и административна поддршка за одржување на своите редовни активности.

Образование. Голем дел од стратешките определби во областа на образованието се усогласени со паралелни активности и проекти. Предвидените активности се спроведуваат без поголеми проблеми во училиштата на целните општини. Меѓутоа, проблемот на социјална дистанца беше истакнат со загриженост од страна на испитаниците. Во многу училишта во целните општини, учениците посетуваат настава во различни простории и смени, со што нивните меѓусебни врски се практично непостоечки. Исто така, испитаниците информираат дека заедничките активности меѓу учениците од различна етничка припадност се реткост, а во поголемиот дел од случаите на учество на учениците е само формалност.

Соработка на деловниот сектор. Граѓаните од различни етнички групи често соработуваат, што наведува на заклучок дека ова е една сфера каде што културните разлики имаат најмалку значење и истиот е подготвен да поддржи активности за развој на мултикултурниот соживот. Понатамошни напори треба да се направат и да се искористат за придонесот на деловниот сектор за сеопфатно подобрување на меѓуетничките односи во целните општини.

Меѓуетничките односи во целните општини се оценуваат како стабилни, без поголеми конфликти. Ова беше случај и во општините Куманово, Маврово и Ростуше и Струга. Сите испитаници укажуваат на постоење на традиција на почитување и соработка помеѓу етничките заедници, кои треба понатаму да се развиваат. Сепак, загриженоста беше истакната во однос на растечката социјална дистанца и поделба меѓу младите луѓе, и покрај напорите за нивно зближување. Иако во општините Куманово, Маврово и Ростуше и Струга немало систематски заложби за подобрување на меѓуетничките односи, Куманово и Струга соработувале со граѓанскиот сектор за таквите иницијативи. Резултатите од оваа соработка повеќе се стратешки документи во други сфери, кои сепак содржат одредби за подобрување на меѓуетничките односи.

Промоција на меѓуетничкиот соживот во руралните средини. Руралните општини се во понеповолна положба за остварување на стратешките цели. Сегрегацијата во физички оддалечени и етнички сегрегирани локални заедници, ја попречува можноста за здружување на граѓаните од различни етнички групи. Организирањето на заеднички настани е потешко, особено со поглед на ограничените финансиски средства за нивна реализација. Ова е посебно значајно прашање, бидејќи во овие средини има многу примери на етнички «чисти» села, а претходно направената анализа детектира дека нивните жители сметаат дека поради тоа, не постои потреба за активности за промоција на мултикултурализмот. Дополнителна поддршка (финансиска, логистичка) треба да се обезбеди за овие општини за меѓусебно зближување и запознавање со принципите на мултикултурализмот.

Бинационалност и мултикултурализам. На мултикултурализмот најчесто се гледа како на прашање што ги засега односите меѓу припадниците на најголемите етнички заедници - Албанците и Македонците. Дискусиите покажаа дека припадниците на помалите етнички заедници, почесто се оставени зад процесите на донесување одлуки. Треба да се вложат повеќе напори за да се обезбеди вклучување на помалите етнички заедници во сите аспекти на креирањето и спроведувањето на иницијативите на локално ниво.

Комуникација, планирање на годишни програми и процес на стратешко планирање. Сите општини имаат одредени гласила, како канал за комуникација со граѓаните, но има потреба од нивно подобрување. Сите општини го имаат усвоено и во своите Статути моделот на планирање на годишни програми преку Форуми во заедниците, но не секаде истиот се применува. Процесот на планирање на стратешките документи, најчесто е поддржан од странски донации, но степенот на реализација е делумен. Проблемот на алоцирање на потребни буџетски средства е проблем на сите општини. Истиот може да се надмине со обезбедување на широк консензус на лидерството и соработка со граѓанскиот и деловниот сектор во општината.

Акција на национално ниво. Покрај заложбите на локално ниво, неопходно е да се иницира акција и на национално ниво. Сеопфатна имплементација на Охридскиот рамковен договор, како општествен договор за изградба на социјална кохезија во македонското општество, останува клучна алка. Неговото преточување во соодветни Владини програми, алоцирање на буџетски средства и нивна алокација преку општините е еден од каналите за промоција и развој на општество еднакво за сите.

KORNIZA PËR PLANIFIKIM MULTIKULTUROR

Përgaditur nga:

Natasha Amdiu

Nazlije Iseni

Dizajn dhe Shtyp:

Kontura DOO

Përkthim:

Eko Trejd DOOEL

Tirazhi:

1000

Ky publikim është përgaditur me ndihmë financiare nga Unioni Europian. Përmbajtja e këtij publikimi është përgjegjësi e Asociacionit për Inicijativa Demokratike dhe në asnjë mënyrë nuk i pasqyron qëndrimet e Unionit Europian.

KORNIZA PËR PLANIFIKIM MULTIKULTUROR

Gostivar
2017

Përmbajtje

Kornizë për planifikimin multikulturor _____	27
Multikulturalizmi në nivel lokal _____	28
Shoqëria dhe multikulturalizmi - të kuptuarit dhe vizioni _____	30
Cilat pengesa i hasim shpesh _____	31
Çfarë lloj shoqërie duhet të ndërtojmë? _____	33
Çfarë duhet të përmbajë korniza për planifikimin multikulturor? _____	36
Sfera 1 - Planifikimi dhe evaluimi _____	37
Sfera 2 - Forcimi i kapaciteteve dhe resurseve _____	38
Sfera 3 - Programet dhe shërbimet _____	39

Korniza për planifikim multikulturor

Korniza e Planifikimit Multikulturor është përgatitur në kuadër të projektit «Dallimet janë në modë - promovimi i multikulturalizmit në nivel lokal», zbatuar nga Shoqata për Iniciativa Demokratike (ADI) Gostivar, në partneritet me Shoqatën Multietnike Florence Nightingale (FN) dhe «Oda Ekonomike e Maqedonisë Veri-Perëndimore». Projekti financohet nga Bashkimi Evropian, i përfaqësuar nga Delegacioni i Bashkimit Evropian në Shkup.

Projekti përfshin nëntë komuna multietnike Bërvenicë, Vrapçisht, Gostivar, Jegunovcë, Kërçovë, Tetovë, Kumanovë, Mavrovë-Rostushë dhe Strugë dhe ka për qëllim përmirësimin e marrëdhënieve ndëretnike dhe rritjen e demokracisë multikulturore në nivel lokal.

Përmes projektit u bë një vlerësim i nevojave për të përcaktuar gjendjen aktuale të marrëdhënieve ndëretnike në komunat e synuara dhe për të ofruar udhëzime për veprimet e ardhshme në përmirësimin e marrëdhënieve ndëretnike.

Përveç hetimit të kushteve aktuale në zhvillimin e multikulturalizmit, vlerësimi është i bazuar në raportet e mëparshme «Bashkëjetesa e distancës», një studim i kryer nga FN në vitin 2014, dhe «Analiza e politikave dhe praktikave ndërkulturore në gjashtë (6) komuna multi-etnike në Maqedoni», përgatitur nga ADI në vitin 2013. Përveç kësaj, vlerësimi merr parasysh rezultatet e projektit të zbatuar nga ADI, mbështetur nga Ambasada Britanike në Shkup, fokusuar në zhvillimin dhe miratimin e dokumenteve strategjike lokale për zhvillimin e dialogut ndërkulturor në gjashtë komuna të rajonit veri-perëndimor: Bërvenicë, Gostivar, Jegunovcë, Kërçovë dhe Tetovë. Megjithë vazhdimin e punës në këto komuna, projekti “Dallimet janë në modë - promovimi i multikulturalizmit në nivel lokal» zgjeron përpjekjet që lidhen me promovimin e konceptit të multikulturalizmit në tri komuna të tjera: Kumanovë, Mavrovë-Rostushë dhe Strugë.

Raporti «Vlerësimi i multikulturalizmit në nivel lokal në Republikën e Maqedonisë» (ADI, 2017) është përgatitur në bazë të hulumtimit të aspekteve të ndryshme të zhvillimit të multikulturalizmit në vend - nismave zbatuese dhe fushës së bashkëpunimit ndërmjet aktorëve përkatës lokal (OJQ-të, organet e qeverisjes vendore, institucionet arsimore, sektorin e biznesit, sferën e medias etj.), duke ofruar një bazë për strukturimin e aktiviteteve të projektit në përputhje me kushtet specifike lokale dhe nevojat. Gjetjet e raportit paraparak u prezantuan dhe u diskutuan në debatet publike të organizuara në secilën prej komunave të synuara. Raporti përfundimtar i vlerësimit, plotësohet nga rekomandimet dhe konkluzionet e aktorëve që kanë marrë pjesë në debat, ka për qëllim të ofrojë një rishikim tërësor të situatës në komunat e synuara, si dhe të sigurojë

rekomandime për veprim në të ardhmen.

Korniza është përgatitur duke përdorur gjetjet dhe udhëzimet e siguruara nga vlerësimi, dhe është plotësuar me përfshirjen e drejtpërdrejtë të përdoruesve të synuar për të cilët është hartuar. Procesi pjesëmarrës përfshinte organizimin e punëtorive të njëpasnjëshme me përfaqësues nga institucionet lokale, mediat, sektori i biznesit dhe sektori civil, që u prezantuan me një model për Kornizën për Planifikimin Multikulturor. Korniza pritet të përfshihet në përgatitjen e politikave dhe programeve në të ardhmen jo vetëm për autoritetet lokale, por edhe për institucionet dhe sektorin civil. Qëllimi i kornizës është të përfshijë vlerat dhe parimet multikulturore në planifikimin dhe përgatitjen e politikave dhe programeve të institucioneve dhe organizatave të aktiviteteve të tyre në një mjedis multikulturor.

Multikulturalizmi në nivel lokal

Sipas raportit të **Vlerësimit të multikulturalizmit në nivel lokal në Republikën e Maqedonisë** (ADI, 2017), marrëdhëniet ndëretnike në komunat e synuara, në përgjithësi konsiderohet të jenë të qëndrueshme. Një nga problemet kryesore në mjediset multikulturore në aspektin e marrëdhënieve ndëretnike është distanca sociale dhe segregacioni tek të rriturit dhe të rinjtë. Pavarësisht nga pretendimet e bashkëpunimit dhe komunikimit, komunikimi ekzistues është i bazuar në pragmatizëm dhe kontaktet ndërmjet pjesëtarëve të bashkësive të ndryshme etnike në sferën private, shmanget. Zbatimi i objektivave strategjike të strategjive të miratuara për të përmirësuar mirëkuptimin ndërkulturor/dialogun në komunat Bërvenicë, Gostivar, Jegunovcë, Tetovë dhe Kërçovë është në proces dhe zhvillohet me dinamikë dhe efikasitet të ndryshëm. Pengesat kryesore për zbatimin e aktiviteteve të parashikuara lidhen me mungesën e resurseve financiare të autoriteteve komunale. Kjo vlen sidomos për organizimin e aktiviteteve të tilla si ngjarje të përbashkëta kulturore, festivale, si dhe ofrimin e mbështetjes për organizatat lokale të shoqërisë civile për të zbatuar iniciativa për promovimin e multikulturalizmit në komunat.

Komisionet për marrëdhënie ndërmjet bashkësive në përgjithësi punojnë brenda mandatit të paraparë me kornizën ligjore. Megjithatë, analiza e aktiviteteve të tyre tregon se këto organe nuk i shfrytëzojnë plotësisht kapacitetet e tyre të ndërhyrjes në sferën e marrëdhënieve ndëretnike, si dhe përfshirjen në iniciimin dhe zbatimin e aktiviteteve për zhvillimin e multikulturalizmit.

Një aspekt në veçanti është i mbushur me pengesa në procesin e zbatimit - **tejkalimi i pengesave gjuhësore** në mesin e qytetarëve me prejardhje të

ndryshme etnike. Megjithëse dokumentet strategjike parashikojnë aplikimin e kurseve të gjuhës dhe kurseve zgjedhore për mësimin e gjuhëve të komuniteteve të tjera etnike, këto aktivitete kryhen vetëm në një pjesë të vogël të komunave. Kjo çështje është me interes të veçantë, duke pasur parasysh se barrierat gjuhësore janë një nga faktorët më të rëndësishëm për ruajtjen e distancës sociale midis grupeve të ndryshme etnike.

Komunikimi dhe bashkëpunimi në vendin e punës konsiderohet të jetë shumë i kënaqshëm nga sektori i biznesit në të gjitha komunat e synuara. Vendi i punës përdëftohet të jetë një bazë solide për ndërtimin e marrëdhënieve pozitive midis anëtarëve të bashkësive të ndryshme etnike. Prandaj, papunësia është një faktor përçarës për zhvillimin e mirëkuptimit multikulturor midis qytetarëve.

Zhvillimi i multikulturalizmit në Maqedoni shpesh konsiderohet si një çështje që ndikon në marrëdhëniet midis anëtarëve të bashkësive më të mëdha etnike - shqiptarët dhe maqedonasit. Analiza tregon se pjesëtarët e komuniteteve më të vogla etnike shpesh lihen pas në proceset e vendimmarrjes dhe shpesh i nënshtrohen praktikave diskriminuese. Nuk duhet të jetë kështu. Ne kemi nevojë për të ndërtuar një shoqëri të barabartë për të gjithë.

Shoqëria dhe multikulturalizmi - të kuptuarit dhe vizioni

Çdo shoqëri është e ndryshme, unike, gjë që nuk do të thotë se është sinergjike. Sinergjia në shoqëri pasqyrohet në bashkëjetesë dhe varet nga qasja e shumicës në nevojat e grupeve të tjera më të vogla me karakteristika specifike, të ndryshme nga ato të shumicës dhe që jetojnë në mjedisin lokal. Me pak fjalë, sinergjia varet nga sa dimë për të drejtat e njeriut.

Të drejtat e mia përfundojnë aty ku fillojnë të drejtat e tjetrit.

Kjo do të thotë se «çdo gjë që nuk është e ndaluar me Kushtetutën e Republikës së Maqedonisë është e lejuar» derisa të shkelë të drejtën e dikujt tjetër. Të drejtat tona kanë një hierarki, në krahasim me të drejtën e dikujt tjetër.

Ç'është ajo që na bën të ndryshëm? Gjuha, kultura, tradita, feja e ndryshme?

Historikisht, Fouers dhe Richardson (Fowers, Richardson¹) në vitin 1996 e ka përcaktuar multikulturalizmin si një lëvizje sociale - intelektuale, duke e kuptuar diversitetin si një karakteristikë themelore dhe princip për të shprehur identitetin e tyre dhe kërkesën për barazi të të gjitha grupeve kulturore. Nëpërmjet kërkesave, në rend të parë vendoset mbrojtja e dinjitetit të njeriut si individ, dhe rrjedhimisht e drejta për njohjen e diversitetit të grupeve të ndryshme. Në këtë mënyrë është dërguar një mesazh i veçantisë së grupit, e cila i ka karakteristikat e veta kulturore.

Çdo shoqëri (shtet), e ka krijuar mënyrën e veçantë të jetës, me vlerat e saj, të cilat për një pjesë të popullatës janë unike, të veçanta dhe të paharrueshme, sepse kultura është përcaktuar nga shoqëria dhe mjedisi që e ka krijuar. Kjo do të thotë se qasjet e ndryshme dhe ushtrimi i të drejtave mund të jetë i ndryshëm në mjedise të ndryshme, dmth. veçoritë kulturore. Gjëja më e rëndësishme është procesi i ushtrimit të të drejtave për të siguruar **komunikimin ndërmjet kulturave të ndryshme që çon në tolerancë më të madhe, bashkëpunimin dhe respektin ndërmjet grupeve për vlerat e tyre kulturore**. Rrjedhimisht, në këtë mënyrë gjithashtu parandalon format e mundshme të jotolerancës dhe shfaqjen e nacionalizmit kulturor midis anëtarëve të kulturave të ndryshme. Gjithashtu, në çdo shoqëri, është e nevojshme të parandalohet zgjerimi i etnocentrizmit, që është një lloj i shprehjes së superioritetit të një grupi etnik mbi tjetrin. Për fat të

¹ Fowers, B. J., & Richardson, F. C. (1996). Why is multiculturalism good? American Psychologist, 51, 609- 621

keq, etnocentrizmi mund të ekzistojë njëkohësisht në disa grupe etnike, gjë që çon në përbuzje reciproke dhe izolimin e grupeve të cilat jetojnë në një vend që rezulton në shoqëri të ndara më tej. Kjo nuk është dhe nuk duhet të jetë rasti me Maqedoninë, ku me shikim jetojnë njerëz të grupeve të ndryshme etnike dhe kulturore, bashkëjetesë të kultivuar dhe respekt reciprok, pa marrë parasysh nëse karakteristikat e caktuara të kulturave të tjera dhe komuniteteve etnike janë të papranueshme në aspektin e kulturës së tyre.

Cilat pengesa i hasim më shpesh?

Stereotipet janë të kuptuarit e thjeshtë dhe të ngurtë për karakteristikat e anëtarëve të grupeve të caktuara ose kategorive të njerëzve. Stereotipet janë shkëputëse dhe nuk e paraqesin realitetin. Zakonisht ato bazohen në mungesën e informacionit dhe janë shumë rezistente ndaj ndryshimeve. Stereotipet janë baza e paragjyqimit, por ato vetë mund të jenë themeli i diskriminimit dhe trajtimit të ndryshëm të njerëzve bazuar në përkatësinë e tyre në një kategori të caktuar njerëzish.

Shembull: gratë janë shoferë të këqinj, burrat janë fizikisht më të fortë se gratë.

Paragjykimet janë qëndrime për njerëzit, objektet dhe fenomenet që nuk kanë bazë logjike, por ato mbahen vazhdimisht dhe ndiqen nga emocione të forta që shkaktajnë një sjellje të caktuar, e cila si pasojë ka trajtim më pak të favorshëm për një kategori të caktuar njerëzish në krahasim me një tjetër. Paragjykimet formohen pa njohuri ose shqyrtim paraprak të fakteve. Ata mbështeten në supozime, ndjenja dhe besime. Vendimi merret pa ditur faktet dhe rrethanat relevante.

Shembull: deklarimi se një person me aftësi të kufizuara nuk mund të drejtojë një makinë ose një grua me një shami nuk mund të punojë në një administratë publike etj.

Stereotipet dhe paragjykimet çojnë në diskriminim (sjellja diskriminuese është e ndaluar nga Ligji për Parandalimin dhe Mbrojtjen nga Diskriminimi).

Panjohuria (stereotipet dhe paragjykimet) mund të fitohet nga të njohurit. Njohja e njëri-tjetrit me kultura të ndryshme, dhe kjo është e mundur vetëm duke hapur kultura me njëri-tjetrin.

Parimet e multikulturalizmit janë përcaktuar në një numër dokumentesh të nivelit kombëtar, si dhe në Strategjitë Lokale për Zhvillimin e Multikulturalizmit. Në përgjithësi, pranohen këto:

1. Pranimi se të gjithë jemi të ndryshëm dhe njerëzit nga komunitetet e ndryshme janë të lirë të ushqejnë trashëgiminë e tyre gjuhësore, fetare, racore dhe etnike;
2. Ndarja e vlerave demokratike, të udhëhequra nga sundimi i ligjit;
3. Krijimi i mundësive për të gjithë njerëzit që të marrin pjesë në jetën publike në të gjitha aspektet e saj;
4. Respektimi dhe sigurimi i anëtarëve të kulturave, gjuhëve dhe feve të ndryshme duke mësuar gjuhën maqedonase si gjuhë të përbashkët;
5. Sigurimi i një aksesit të gjithanshëm në programet dhe shërbimet e qeverisë;
6. Nxitja dhe maksimizimi i vlerave të kulturave të ndryshme dhe trashëgimisë së tyre gjuhësore;

Parimet e multikulturalizmit duhet të jenë politikat e shtetit. Kjo nënkupton se çdo njësi e qeverisjes vendore duhet të marrë parasysh kur planifikon programet vjetore dhe dokumentet strategjike.

Çfarë lloj shoqërie duhet të ndërtojmë?

Në Republikën e Maqedonisë, multikulturalizmi duhet t'i përgjigjet disa pyetjeve. Nëse e përkufizojmë atë si një përshkrim të thjeshtë dhe pasiv të diversitetit të shoqërisë, atëherë ne vetëm theksojmë se një shoqëri e caktuar është e larmishme në çdo kuptim: kombëtar, etnik, gjinor, fetar dhe social. Në këtë mënyrë, ajo nuk shpjegon marrëdhëniet midis njerëzve që jetojnë me njëri-tjetrin në atë shoqëri. Konkluzion, Maqedonia është një shoqëri multikulturore.

Por, në thelb, duhet të përpiqemi në drejtim të të ashtuquajturit **Interkulturalizëm**.

Interkulturalizmi përshkruan një situatë në një shoqëri që është e larmishme, por në të njëjtën kohë nënkupton një ndërveprim midis kulturave.

Interkulturalizmi është një proces dinamik i rrjedhjes së informacionit midis njerëzve të kulturave të ndryshme në një shoqëri, që nënkupton respekt dhe mirëkuptim të ndërsjellë, i cili nuk mund të arrihet pa një dialog konstruktiv. Varësisht se si ne e trajtojmë komunikimin, shpesh varet rezultati i konflikteve midis palëve ose bashkëbiseduesve. Nëse komunikimi është i ngarkuar me supozime dhe përgjithësime, ne krijojmë stereotipe dhe paragjykime për të tjerët, të cilat, nga ana tjetër, shkaktojnë mekanizmin mbrojtës të bashkëbiseduesve tanë. Interkulturalizmi nuk mund dhe nuk duhet të përfshijë supozime në procesin e bashkëveprimit ndërmjet kulturave.

Cfarë duhet të dimë?

- Komunikimi konstruktiv është më i rëndësishmi.
- Komunikimi i dobët mund të jetë shkak i frikës, urrejtjes, mosrespektimit, arrogancës, madje edhe dhunës.
- Komunikimi mund të funksionojë kundër konceptit të interkulturalizmit duke prodhuar imazhe armiqësore për të tjerët që vështirë se mund të shkatërrohen.

Që të ketë komunikim dmth. dialog konstruktiv, duhet të fillojmë nga diku. Të gjitha shoqëritë, të gatshme të pranojnë dallimet dhe të sigurojnë një garanci për respekt të ndërsjellë për qytetarët e tyre, **fillojnë duke krijuar korniza themelore për planifikimin multikulturor.** Krijimi i kornizave duhet të jetë **një proces i gjerë pjesëmarrës** që do të sigurojë pjesëmarrjen e çdo individi dhe/ose grupi dhe ato duhet **të përkthehen në politikat kombëtare dhe lokale.**

Konfirmim i interesit për ndërtimin e një kuadri të përbashkët multikulturor në nivel lokal është interesi i komunave të përfshira në aktivitetet e projektit. Përveç gjetjeve të situatës aktuale në komunat, si dhe pikëpamjeve dhe sugjerimeve të pjesëmarrësve nga punëtoritë e organizuara me përfaqësues të institucioneve lokale, shoqërisë civile dhe aktorëve të tjerë. Në procesin u paraqitën vetë-vlerësimet e punës së bërë, por u theksuan praktikat e mira në disa komunitete ku qeveritë lokale shkojnë një hap përpara në avancimin e të drejtave dhe mbi standardet minimale të garantuara me ligj. **Më e rëndësishmja, procesi i njohjes së politikanëve vendas dhe sektorit civil me mjetet për krijimin e një kornize multikulturore, ishte participativ.**

Nevoja për planifikim gjithëpërfshirës në të gjitha sferat e jetës shoqërore në mënyrë që të sigurojë dhe garantojë aksesin ndaj shërbimeve të vetëqeverisjes shtetërore/lokale, **e ka bazën e vet ligjore.**

Ligji për Vetëqeverisjen Lokale parasheh krijimin e **Komisioneve për Marrëdhëniet Ndërmjet Bashkësive (KMNB)** në komunat ku të paktën 20% e popullsisë i takon një grupi etnik që nuk paraqet popullin shumicë në komunë. *Megjithatë, disa komuna kanë krijuar komisione të tilla me iniciativën e vet, edhe pse ato nuk janë subjekt i një detyrimi ligjor. Të tilla janë komunat e Vrapçishtit dhe Gostivarit, të cilat marrin pjesë në projekt.* Komisionet përbëhen nga një numër i barabartë përfaqësuesish nga secili komunitet në komunë; Zgjedhja e anëtarëve të Komisionit rregullohet në përputhje me Statutin. **Komisioni merret me çështjet që kanë të bëjnë me marrëdhëniet ndërmjet komuniteteve etnike në komunë, i adreson këto opinione dhe rekomandime dhe i paraqet ato në Këshillin e komunës. Këshilli i komunës është i obliguar t'i shqyrtojë këto mendime dhe rekomandime dhe të vendosë mbi to** (Ligji për Vetëqeverisje Lokale, 2002). Për më tepër, neni 41 i Ligjit **nënkupton respektimin e parimit të shumicës së dyfishtë në lidhje me miratimin e vendimeve që janë me interes për komunitetet jo-shumicë në komunë** (Ligji për Vetëqeverisje Lokale, 2002). Këto reforma janë miratuar për të siguruar promovimin e pjesëmarrjes së qytetarëve në vendimmarrje në nivel lokal, që nga anëtarësimi në Komisionin është e kufizuar për anëtarët e këshillit bashkiak, siç është rasti me komisionet e tjera lokale. Gjithashtu, në fillim të implementimit të KMNB-ve, është rekomanduar që anëtarët e KMNB-ve të mos jenë njëkohësiht edhe anëtarë të Këshillit të Komunës, e që është miratuar si një praktikë në shumicën e KMNB-ve. Me statut, këshillat komunalë janë të lirë për të përcaktuar numrin e anëtarëve të KMNB-ve vendore që do t'i përfaqësojnë komunitetet në KMNB, si dhe deri në çfarë mase dhe me çfarë kapaciteti KMNB lokale do të jetë e hapur për përfaqësuesit e shoqërisë civile.

Duke reflektuar në nivel kombëtar, baza për një veprim gjithëpërfshirës është në Marrëveshjen Kornizë të Ohrit. Rekomandimet e Sekretariatit për Zbatimin e Marrëveshjes së Ohrit dhe OSBE-së nga Marrëveshja e Rishikimit të Marrëveshjes për vitin 2015, janë në këtë drejtim.

Praktikat pozitive: Disa këshilla komunalë në Republikën e Maqedonisë kanë marrë vendime për financimin e aktiviteteve në fushën e kulturës me rekomandimin e KMNB-së, që është një shembull më i shpeshtë në zonat rurale, krahasuar me komunat më të mëdha me buxhete të mëdha komunale.

Korniza e planifikimit multikulturor mund të përdoret nga institucionet si një mjet për integrimin e iniciativave multikulturore në ciklin e tyre të planifikimit, pasi kjo siguron qëndrueshmëri dhe praktikë të mirë për zhvillimin e multikulturalizmit dhe qasjen në shërbimet e të gjithë qytetarëve. Në promovimin dhe respektimin e parimeve të multikulturalizmit brenda institucioneve, vendimmarrësit duhet:

- Demonstronjë udhëheqësi që do të sigurojë parimet të integrohen në objektivat strategjike të institucionit;
- Së bashku me udhëheqësinë tjetër, ajo do të sigurojë që institucioni të vazhdojë me zhvillimin dhe promovimin e praktikave të mira, të udhëhequr nga Korniza e Planifikimit Multikulturor;
- Përgatitja e një raporti vjetor mbi ecurinë e Planit Multikulturor të Institucionit dhe dorëzimin e tij në Komisionin për Marrëdhëniet me Komunitetet;

Korniza e planifikimit multikulturor është zhvilluar si mjet për t'u shërbyer institucioneve për planifikim dhe demonstrim të arritjeve të tyre duke respektuar parimet e multikulturalizmit. Struktura e mjetit është vetëm fillestare dhe mund të përshtatet me nevojat e vetë institucionit.

Çfarë duhet të përmbajë korniza për planifikimin multikulturor?

HAPI 1: Definimi i grupeve që jetojnë në një mjedis dhe karakteristikat e tyre (gjuhësore, kulturore, fetare etj)

Aksioni duhet të përfshijë disa SFERA VEPRIMI, dhe në secilën prej sferave priten disa rezultate. Rezultatet duhet tu korrespondojnë pyetjeve të mëparshme. Për ilustrim, ofrohet një model i Kornizës për Planifikim Multikulturor, i cili mund të shërbejë në krijimin e kornizave në nivel kombëtar dhe lokal të të gjitha institucioneve të interesuara.

SFERA 1: PLANIFIKIMI DHE VLERËSIMI

Rezultatet nga Sfera 1: Planifikimi dhe Vlerësimi

Rezultati 1: Planifikimi

A ka dokumente për krijimin e politikave të integrimit në nivel lokal dhe në cilat sektorë?

A ka ndonjë mekanizëm (p.sh: Komisioni për Marrëdhëniet Ndërmjet Bahskësive) që ndihmojnë në procesin e integrimit?

Rezultati 1: Kriteret për vlerësim

- 1) Planifikimi dhe vlerësimi i punës së bërë
- 2) Integrimi në politikat aktuale
- 3) Shfrytëzimi i të dhënave dhe analizave

Rezultati 2: Konsultime dhe informacione mbi funksionimin e mekanizmave ekzistues dhe rezultati i politikave të zbatuara nga vetë aktorët

A është krijimi i politikave të integrimit në nivel lokal dhe nevoja për qasje në shërbime, një proces participativ?

A pyeten qytetarët mbi opinionin e tyre për ndikimin e politikave të zbatuara dhe punën e mekanizmave ekzistues?

Rezultati 2: Kriteret për vlerësim

- 4) Përvoja e stafit dhe hulumtimi
- 5) Opinioni dhe qëndrimi i komunitetit / konsumatorëve
- 6) Pjesëmarrja në organet monitoruese të qytetarëve

SFERA 2: FORCIMI I KAPACITETEVE DHE RESURSAVE

Rezultatet për sferën 2: Ndërtimi i kapaciteteve dhe resursave

Rezultati 3: Udhëheqja

A ka vullnet për të zbatuar politikat dhe parimet e multikulturalizmit?

A ka përgjegjësi dhe transparencë në zbatimin e tyre?

Rezultati 3: Kriteret për vlerësim

- 7) Pjesëmarrja aktive e drejtuesve
- 8) Llogaridhënia e drejtuesit

Rezultati 4: Resurset njerëzore

A kanë organet ekzistuese brenda komunës aftësinë për të zbatuar politika të tilla?

A ekziston nevoja për të forcuar kapacitetet e tyre (për shembull, aftësitë gjuhësore, njohja me kulturën e një grupi të caktuar, etj.) nëpërmjet punësimeve dhe trajnimeve të reja?

Rezultati 4: Kriteret për vlerësim

- 9) Staf i përgjigjet nevojave të sektorit të biznesit dhe qytetarëve
- 10) Kompetenca kulturore dhe gjuhësore
- 11) Ngritja e kapaciteteve të stafit

SFERA 3: PROGRAMET DHE SHËRBIMET

Rezultatet nga sfera 3: Programet dhe shërbimet

Rezultati 5: Disponueshmëria dhe kapitali

A ka barriera për të pasur akses në shërbimet për njerëz të kulturave, gjuhëve dhe feve të ndryshme dhe kush janë ato?

Cilat janë shërbimet ekzistuese që zbatohen për ta?

Kush nuk ekziston dhe mendoni se ka nevojë (p.sh: përkthyes, etj.)?

Rezultati 5: Kriteri i vlerësimit

- 12) Integrimi (përmes strategjive, etj.) dhe programimi i synuar (p.sh. një program për promovimin e gjuhëve të personelit në shërbimet publike)
- 13) Përdorimi i shërbimeve të përkthimit

Rezultati 6: Komunikimi

Si informohen njerëzit për çështjet e komunitetit aktual, si dhe për programet, aktivitetet dhe shërbimet që kanë lidhje me to?

P.sh: Në cilën gjuhë qytetarët janë të informuar për masat e mbrojtjes sociale, masat e njehershme të komunës etj.

A është publikuar përmes një gazete të komunës, radios lokale, etj?

Rezultati 6: Kriteri i vlerësimit

- 14) Komunikimi i planifikuar në një mënyrë të qasshme me grupe të ndryshme dhe me buxhet të caktuar për të
- 15) Përdorimi i teknologjive moderne

Rezultati 7: Zhvillimi social dhe ekonomik

A janë programet dhe aktivitetet ekzistuese, të përshtatshme në lidhje me diversitetin kulturor, fetar dhe gjuhësor të mjedisit?

Nëse është kështu, tregoni se çfarë është e përshtatshme, çfarë është ajo që mendoni se mungon:

P.sh: Në cilën gjuhë qytetarët informohen për masat e mbrojtjes sociale.

Rezultati 7: Kriteri i vlerësimit

- 16) Ndërtimi i potencialit përmes partneritetit me aktorë të tjerë (sektorit civil, institucione të pavarura, etj)

Ilustruar, Korniza Fillestare e Planifikimit Multikulturor mund të duket kështu:

KORNIZA PËR PLANIFIKIM MULTIKULTUROR					
Rezultati	Kriteri	Përshkrimi i dokumentit / aktivitetit	Grada 1 (Shum pak)	Grada 2 (pjesërisht i përpunuar)	Grada 3 (shumë është bërë, (jepni shembull)
Rezultati 1: Planifikimi	Planifikimi dhe vlerësimi i punës së bërë				
	Integrimi në politikat aktuale				
	Përdorimi i të dhënave dhe analizave				
Rezultati 2: Konsultime dhe informacione mbi vetë aktorët	Përvoja e stafit dhe hulumtimi				
	Opinionit dhe qëndrimi i komunitetit / konsumatorëve				
	Pjesëmarrja e qytetarëve në organet monitoruese				
Rezultati 3: Udhëheqja	Pjesëmarrja aktive e menaxherëve				
	Llogaridhënia për drejtuesit				
Rezultati 4: Resurset njerëzore	Stafi i përgjigjet nevojave të sektorit të biznesit dhe qytetarëve				
	Kompetenca kulturore dhe gjuhësore				
	Ngritja e kapaciteteve të stafit				
Rezultati 5: Disponueshmëria dhe kapitali	Integrimi (përmes strategjive, etj.) dhe programimi i synuar (p.sh. një program për promovimin e gjuhëve të personelit në shërbimet publike)				
	Përdorimi i shërbimeve të përkthimit				
Rezultati 6: Komunikimi	Komunikimi i planifikuar në një mënyrë të qasshme me grupe të ndryshme dhe me buxhet të caktuar për të				
	Përdorimi i teknologjive moderne				
Rezultati 7: Zhvillimi social dhe ekonomik	Ndërtimi i potencialit përmes partneritetit me aktorë të tjerë (sektori civil, institucione të pavarura, etj)				

Të nëntë komunitat përballen me probleme të ngjashme. Një nga problemet kyçe në lidhje me marrëdhëniet ndëretnike është distanca sociale dhe ndarja gjeografike (gjeografike). Në disa komuna, distanca shoqërore në rritje ka një ndikim në ndarjen hapësinore të popullsisë, dmth. jetesë në vendbanime etnikisht të «pastra». Kjo situatë, megjithatë, mund të pengojë më tej mundësinë e zhvillimit të mirëkuptimit dhe bashkëjetesës multikulturore midis qytetarëve. Investimet joproporcionale në rajone/vendbanime të ndryshme, çojnë drejt një mungese të komunikimit midis pjesëtarëve të komuniteteve më të vogla, veçanërisht atyre që jetojnë në zonat rurale, si pjesë e komunave urbane. Prandaj, është i nevojshëm planifikimi strategjik në drejtim të garantimit të zhvillimit të balancuar ekonomik.

Zbatimi i strategjive të miratuara për zhvillimin e multikulturalizmit. Komunitat e Bërvenicës, Vrapçishtit, Gostivarit, Jegunovcës, Kërçovës dhe Tetovës janë në proces të zbatimit të strategjive të miratuara për përmirësimin e bashkëjetesës multi-etnike. Zbatimi i këtyre strategjive, megjithatë, është me shumë dinamikë dhe efikasitet. Një pjesë e madhe e komunave në të cilat miratohen dokumentet strategjike për mirëkuptimin multikulturore, e kufizojnë angazhimin e tyre ekskluzivisht në aktivitetet e fushës së arsimit (ku ka sinergji me nismat e tjera). Një nga arsyt kryesore për këtë janë, resurset e kufizuara financiare në dispozicion të autoriteteve komunale. Kjo, sidomos i referohet organizimit të aktiviteteve siç janë festat e përbashkëta, ngjarjet kulturore, festivalet, si dhe ofrimi i mbështetjes për organizatat qytetare lokale për të zbatuar iniciativat për promovimin e multikulturalizmit në komuna. Duhet të bëhen përpjekje të mëtejshme për të siguruar se autoritetet lokale tu përmbahen angazhimeve strategjike.

Kapërcimi i pengesave gjuhësore në mesin e qytetarëve me prejardhje të ndryshme etnike. Edhe pse dokumentet strategjike parashikojnë kurse të gjuhës (për të rriturit) dhe lëndëve zgjedhore (për fëmijët) për të mësuar gjuhët e bashkësive të tjera etnike, këto aktivitete janë kryer në një pjesë të komunave të synuara. Kjo çështje është me interes të veçantë, duke pasur parasysh se një pjesë e madhe e bashkëbiseduesve e adresuan barrierën gjuhësore si një nga faktorët më të rëndësishëm për ruajtjen e distancës sociale mes grupeve të ndryshme etnike. Përpjekje të veçanta duhet të bëhen për të krijuar kushte për zbatimin e këtij detyrimi (nëpërmjet bashkëpunimit me autoritetet lokale, sektorin e arsimit, qytetarët, shoqërinë civile).

Komisionet për Marrëdhëniet Ndërmjet Bashkësive në përgjithësi veprojnë brenda mandatit të parashikuar në kuadrin ligjor. Megjithatë, analiza e aktiviteteve të tyre, si dhe njohuritë e aktorëve relevantë, tregojnë se këto organe nuk shfrytëzojnë plotësisht kapacitetet e tyre të ndërhyrjes në sferën e marrëdhënieve ndëretnike. Ekziston nevoja për përfshirje më të madhe në

fillimin dhe zbatimin e aktiviteteve për zhvillimin e multikulturalizmit, si dhe takime më të shpeshta direkte me qytetarët. Në këtë kontekst, duhet të theksohet se KMNB-të përballen me vështirësi operationale të rëndësishme: mungesa e buxheteve operative dhe mbështetja administrative për mbajtjen e aktiviteteve të tyre të rregullta.

Arsimi. Shumë nga përcaktimet strategjike në fushën e arsimit janë të harmonizuara me aktivitete dhe projekte paralele. Aktivitetet e parashikuara kryhen pa probleme të mëdha në shkollat e komunave të synuara. Megjithatë, problemi i distancës sociale u apostrofua me shqetësim nga të anketuarit. Në shumë shkolla në komunat e synuara, nxënësit ndjekin mësimet në mësonjëtoare dhe turne të ndryshme, duke i bërë lidhjet e tyre praktikisht joekzistuese. Gjithashtu, të anketuarit informojnë se aktivitetet e përbashkëta ndërmjet nxënësve të përkatësive etnike të ndryshme, janë të rralla dhe në shumicën e rasteve pjesëmarrja e nxënësve është vetëm një formalitet.

Bashkëpunimi me sektorin e biznesit. Qytetarët e grupeve të ndryshme etnike shpesh bashkëpunojnë, gjë që çon në përfundimin se kjo është një fushë ku dallimet kulturore janë më pak të rëndësishme dhe është e gatshme të mbështesë aktivitetet për zhvillimin e bashkëjetesës multikulturore. Përpjekjet e mëtejshme duhet të bëhen dhe të përdoren për kontributin e sektorit të biznesit në përmirësimin e përgjithshëm të marrëdhënieve ndëretnike në komunat e synuara.

Marrëdhëniet ndëretnike në komunat e synuara vlerësohen si të qëndrueshme, pa konflikte të mëdha. I tillë është rasti edhe në komunat Kumanovë, Mavrovë-Rostushë dhe Strugë. Të gjithë të anketuarit tregojnë ekzistencën e një tradite të respektit dhe bashkëpunimit ndërmjet bashkësive etnike, të cilat duhet të zhvillohen më tej. Megjithatë, shqetësimet u theksuan në një distancë në rritje sociale dhe një ndarje mes të rinjve, pavarësisht nga përpjekjet për t'i afruar ato më afër. Edhe pse në Kumanovë, Mavrovë-Rostushë dhe Strugë nuk ka pasur përpjekje sistematike për të përmirësuar marrëdhëniet ndëretnike, në Kumanovë dhe Strugë bashkëpunohet me shoqërinë civile në iniciativa të tilla. Rezultatet e këtij bashkëpunimi janë dokumentet strategjike në sfera të tjera, të cilat përmbajnë edhe dispozita për përmirësimin e marrëdhënieve ndëretnike.

Nxitja e bashkëjetesës ndëretnike në zonat rurale. Komunat rurale janë në një pozitë më pak të favorshme për të arritur qëllimet strategjike. Segregimi në komunitetet lokale të largëta dhe etnikisht të ndara, e pengon mundësinë e bashkimit të qytetarëve nga grupe të ndryshme etnike. Organizimi i ngjarjeve të përbashkëta është më e vështirë, veçanërisht në lidhje me resurset e kufizuara financiare për realizimin e tyre. Kjo është një çështje veçanërisht e rëndësishme, sepse në këto zona ka shumë shembuj të fshatrave etnikisht «të pastra» dhe analiza e bërë më parë, zbulon se banorët e tyre konsiderojnë se nuk ka nevojë

për aktivitete për promovimin e multikulturalizmit. Për këto komuna duhet të sigurohet mbështetje plotësuese (financiare, logjistike) për afrim të ndërsjellë dhe njohje me parimet e multikulturalizmit.

Binacionaliteti dhe multikulturalizmi. Multikulturalizmi shihet shpesh si një çështje që ndikon në marrëdhëniet midis pjesëtarëve të bashkësive më të mëdha etnike - shqiptarëve dhe maqedonasve. Diskutimet kanë treguar se pjesëtarët e komuniteteve më të vogla etnike shpesh mbeten prapa në proceset vendimmarrëse. Duhet të bëhen më shumë përpjekje për të siguruar përfshirjen e komuniteteve më të vogla etnike në të gjitha aspektet e hartimit dhe zbatimit të iniciativave në nivel lokal.

Komunikimi, planifikimi i programeve vjetore dhe procesi i planifikimit strategjik. Të gjitha komunat kanë media të caktuara, si një kanal për komunikim me qytetarët, por ka nevojë për përmirësimin e tyre. Të gjitha komunat kanë miratuar në statutin e tyre modelin e planifikimit të programeve vjetore përmes Forumeve në Bahskësi, por jo gjithkund. Prosesi i planifikimit të dokumenteve strategjike zakonisht mbështetet nga donacionet e huaja, por shkalla e zbatimit është e pjesshme. Problemi i ndarjes së fondeve të nevojshme buxhetore është një problem për të gjitha komunat. Mund të tejkalohet duke siguruar një konsensus të gjerë mbi udhëheqjen dhe bashkëpunimin me sektorin civil dhe atë të biznesit, në komunë.

Veprimi në nivel kombëtar. Përveç angazhimeve në nivel lokal, nevojitet që të fillohet me veprimin në nivel kombëtar. Zbatimi i gjithanshëm i Marrëveshjes Kornizë së Ohrit si një kontratë shoqërore për ndërtimin e kohezionit social në shoqërinë maqedonase, mbetet një lidhje kyçe. Shndërrimi i saj në programe të përshtatshme qeveritare, alokimi i fondeve buxhetore dhe alokimi i tyre nëpër komuna, është një nga kanalet për nxitjen dhe zhvillimin e shoqërisë në mënyrë të barabartë për të gjithë.

ÇOK KÜLTÜRLÜ PLANLAMA İÇİN ÇERÇEVE

Yazar:

Nataša Amdiu
Nazlie Iseni

Baskı ve Tasarım:

Kontura DOO

Çeviri:

Eko Trejd DOOEL

Basım adedi:

1000

Bu yayın Avrupa Birliđi mali desteđi ile hazırlanmıřtır. Yayın içeriđi tamamen Demokratik Giriřimler Birliđi'nin sorumluluđundadır ve hiçbir řekilde Avrupa Birliđi'nin görüşlerini yansıtmıđı düşünülmez.

ÇOK KÜLTÜRLÜ (MULTİETNİK) PLANLAMA İÇİN ÇERÇEVE

Gostivar
2017

İçerik

Çok Kültürlü Planlama Çerçevesi _____	49
Yerel Düzeyde Çok Kültürlülük _____	50
Toplum ve Çok Kültürlülük - Anlayış ve Vizyon _____	52
En fazla karsilastigimiz engeller hangileridir? _____	53
Ne tür bir toplum inşa etmeliyiz? _____	54
Çok Kültürlü Planlama Çerçevesi Iceriginde neler olmalıdır? _____	58
Alan 1 - PLANLAMA VE DEĞERLENDİRME _____	59
Alan 2 - KAPASİTEYİ GÜÇLENDİRME VE KAYNAKLAR _____	60
Alan 3 - PROGRAMLAR VE HİZMETLER _____	61

Çok Kültürlü Planlama Çerçevesi

Çok Kültürlü Planlama Çerçevesi, “Çeşitlilik Modadır - Yerel Düzeyde Çok Kültürlülüğün Teşvik Edilmesi» projesi kapsamında hazırlandı. Proje, Kuzey-Batı Ekonomik Odası, Multietnik Derneği ve Florence Nightingale’in ortaklığıyla Demokratik Girişimler Birliği (ADI) Gostivar tarafından uygulanmıştır. Proje finansmanı Avrupa Birliği’ni temsilen Avrupa Birliği Makedonya Cumhuriyeti Delegasyonu tarafından desteklenmektedir.

Proje; Birvenitsa, Vrapçište, Gostivar, Yegunovtse, Kırçova, Kalkandelen, Kumanova, Mavrova Rostuşe ve Struga’dan oluşan çok etnikli dokuz belediyeyi kapsamakta, etnik gruplar arasındaki ilişkileri geliştirmeyi ve çok kültürlü demokrasiyi yerel düzeyde artırmayı amaçlamaktadır. Proje boyunca, hedef belediyelerde etnik gruplar arası ilişkilerin mevcut durumunu belirlemek ve etnik gruplar arası ilişkileri geliştirme konusunda gelecekteki eylemlere rehberlik etmek için bir ihtiyaç değerlendirmesi yapılmıştır. Çokkültürlülüğün gelişimi ile ilgili mevcut koşulların araştırılmasının yanı sıra, değerlendirme, 2014’te FN tarafından yürütülen bir araştırma çalışması olan « Uzaklıkların Birlikte Yaşaması» raporlarına ve «Makedonya’da Altı (6) Çok Etnikli Belediyede Kültürlerarası Politikaların ve Uygulamaların Analizi»ne dayanmaktadır. Buna ek olarak, değerlendirme, ADI tarafından uygulanan projenin sonuçlarını, Üsküp’teki Britanya Büyükelçiliği’nin desteğiyle, Kuzeybatı bölgesindeki altı belediyede çok kültürlü diyalogun geliştirilmesi için yerel stratejik belgelerin geliştirilmesi ve benimsenmesini de kapsamaktadır. Bu belediyeler: Birvenitsa, Vrapçište, Gostivar, Yegunovtse, Kırçova ve Kalkandelen’dir.

Bu belediyelerin çalışmalarına devam etmesinin yanı sıra, «Çeşitlilik Modadır - Yerel Düzeyde Çok Kültürlülüğün Teşvik Edilmesi!»’ne ek olarak şu üç belediyede de çok kültürlülük kavramının tanıtılması ile ilgili çabaları genişletilmektedir: Kumanova, Mavrova, Rostuşe ve Struga.

«Makedonya Cumhuriyeti’nde Yerel Düzeyde Çok Kültürlülüğün Değerlendirilmesi» (ADI, 2017) raporu, yerel düzeyde çok kültürlülüğün gelişmesinin çeşitli yönleri üzerine araştırmalara dayanarak hazırlandı. Rapor, ilgili yerel paydaşlar (sivil toplum örgütleri, eğitim kurumları, ticaret sektörü, medya alanı vb.)belirli yerel koşullara ve ihtiyaçlara uygun olarak proje faaliyetlerinin yapılandırılması için bir temel oluşturmaktadır. Ön raporun bulguları, hedeflenen belediyelerin her birinde düzenlenen halka açık tartışmalarda sunuldu ve tartışıldı. Tartışmalara katılan ilgili paydaşların tavsiyeleri sonucu tamamlanan nihai değerlendirme raporu, hedeflenen belediyelerdeki durumun kapsamlı bir şekilde gözden geçirilmesini sağlamanın yanı sıra gelecekteki faaliyetler için tavsiyeler de almayı amaçlamaktadır. Çerçeve, değerlendirme tarafından sağlanan bulgular ve kılavuzlar kullanılarak hazırlanmış ve amaçlanan faydalanıcıların doğrudan katılımıyla desteklenmiştir.

Katılımcı süreç, Çok Kültürlü Planlama Çerçevesi için bir şablonun sunulduğu yerel kurumların, medyanın, iş sektörünün ve sivil sektör temsilcilerinin yer aldığı ardışık atölye çalışmalarının organizasyonunu içermektedir. Çerçevenin, yalnızca yerel öz-yönetimler için değil, aynı zamanda kurumlar ve sivil toplum için de politika ve programların hazırlanmasına dahil edilmesi beklenmektedir. Çerçevenin amacı, çok kültürlü bir ortamda kurum ve kuruluşların faaliyetlerinde politika ve programların planlanması ve hazırlanmasına çok kültürlü değerlerin ve ilkelerin dahil edilmesidir.

Yerel Düzeyde Çok Kültürlülük

'Makedonya Cumhuriyeti'nde Yerel Düzeyde Çok Kültürlülüğün Değerlendirilmesine İlişkin Rapor'a(ADI, 2017) göre, hedeflenen belediyelerde etnik gruplar arası ilişkiler genellikle istikrarlı olarak değerlendirilmektedir. Çok kültürlü çevrelerde etnik gruplar arası ilişkilerle ilgili en önemli sorunlardan biri, yetişkinlerde ve gençlerde rastlanan sosyal mesafe ve ayrımcılıktır. İşbirliği ve iletişim iddialarına rağmen, mevcut iletişim pragmatizme dayanmakta ve özel alanda farklı etnik grupların üyeleri arasındaki konulardan kaçınılmaktadır. Bırvenitsa, Vrapçište, Gostivar, Yegunovtse, Kırçova ve Kalkandelen belediyelerinde kültürlerarası diyalogu geliştirmek için benimsenen stratejilerin ve stratejik hedeflerin uygulanması devam etmekte, amaca yönelik farklı dinamikler çerçevesinde verimli bir şekilde gerçekleşmektedir. Öngörülen faaliyetlerin uygulanmasında başlıca engel, belediye makamlarının mali kaynaklarının yetersizliği ile ilgilidir. Bu özellikle, ortak kültürel organizasyonlar, festivaller gibi etkinliklerin düzenlenmesinin yanı sıra, belediyelerde çok kültürlülüğün teşvik edilmesi için girişimler uygulamak için yerel sivil toplum kuruluşlarına destek sağlanmasında problemlerle karşılaşılması anlamına da gelmektedir.

Gruplar Arası İlişkiler Komisyonları, genellikle, yasal çerçeve için öngörülen görev süresince çalışır. Bununla birlikte, faaliyetlerinin analizi, bu kurumların, etnik gruplar arası ilişkiler alanındaki müdahale kapasitelerini tam olarak kullanmadığını ve çok kültürlülüğün geliştirilmesine yönelik faaliyetlerin başlatılmasına ve uygulanmasına kısmen katıldıklarını göstermektedir. Özellikle bir yönü, farklı etnik kökenlerden gelen vatandaşlar arasındaki dil engelleriyle birlikte uygulama sürecinde engeller ile doludur. Stratejik belgeler, diğer etnik grupların dillerini öğrenmek için dil kurslarının ve seçmeli derslerin sunulmasını sağlarken, bu faaliyetler belediyelerin yalnızca küçük bir bölümünde gerçekleştirilmektedir. Dil engellerinin farklı etnik gruplar arasında sosyal mesafeyi korumak için en önemli faktörlerden biri olduğunu

göz önünde bulundurursak, özellikle bu konu çok önemlidir. İş yerinde iletişim ve işbirliği, hedeflenen tüm belediyelerde ticaret sektörü tarafından oldukça tatmin edici olarak kabul edilmektedir. İşyerlerinde farklı etnik topluluk üyeleri arasında olumlu ilişkiler kurmak için sağlam bir temel gerekmektedir. Bu nedenle işsizlik, vatandaşlar arasında çok kültürlü anlayışın gelişmesi için yıkıcı bir faktördür. Makedonya'daki çok kültürlülüğün gelişimi çoğu zaman en büyük etnik topluluk üyeleri olan Arnavutlar ve Makedonlar arasındaki ilişkileri etkileyen bir konu olarak düşünülmektedir. Analizler, daha küçük etnik topluluk üyelerinin genellikle karar alma süreçlerinde geride kaldıklarını ve çoğunlukla ayrımcı uygulamalara maruz kaldıklarını göstermektedir. Öyle olmamalı! Herkese eşit imkanlar sunan bir toplum inşa etmeye ihtiyacımız var.

Toplum ve Çok Kültürlülük - Anlayış ve Vizyon

Her toplum farklıdır ancak bu toplumların sinerjik olduğu anlamına gelmez. Toplumdaki sinerji, birlikte yaşama konusunda yansıtılır ve büyük bir kısmı çoğunluğunkinden farklı olan ve yerel çevrede yaşayan belirli özelliklere sahip diğer küçük grupların ihtiyaçlarına olan yaklaşıma bağlıdır. Kısacası, sinerji, insan hakları hakkında ne kadar çok bilgimiz olduğuna bağlıdır.

Haklarım, diğerinin haklarının baş gösterdiği yerde sona eriyor.

Bu, başkasının hakkını ihlal edinceye kadar «Makedonya Cumhuriyeti Anayasası tarafından yasaklanmayan herhangi bir şeyin yapılmasına izin verilmesi» anlamına gelir. Haklarımız bir başkasının hakkına göre hiyerarşiye sahiptir.

Bizi farklı yapan şey nedir? Farklı dil, kültür, gelenek, din?

Tarihsel olarak, Fowers ve Richardson 1996'da¹, Çok kültürlülüğü, kendi kimliğini ifade etme, tüm etnik gruplar arasında eşitlik talebini belirleme temel karakteristiği ve temel ilke olarak çeşitliliği kabul eden sosyal-entelektüel bir hareket olarak tanımladı. Çok kültürlülüğün kapsamında, bu gereklilikler vasıtasıyla, bir insan olarak insan onurunun korunması ve dolayısıyla farklı grupların çeşitliliğini tanıma hakkı yer almaktadır. Böylece, kendi kültürel özelliklerine sahip olan grubun eşsizliğine mesaj gönderilir.

Her toplum (devlet), topluluk ve yarattığı çevre tarafından belirlendiğinden, nüfusun bir kısmı için eşsiz, karakteristik ve tekrar edilemeyen kendi değerleri ile kendi eşsiz yaşam biçimini inşa etmiştir. Bu, farklı çevrede farklı yaklaşımların ve hakların uygulanmasının farklı olabileceği anlamına gelir. En önemlisi, farklı kültürler arasındaki iletişimi sağlamak, gruplar arasında kültürel değerler için daha fazla hoşgörü, işbirliği ve saygıya yol açan hakların uygulanmasını güvence altına alır. Sonuç olarak, bu yol aynı zamanda farklı kültürlerin üyeleri arasında olası hoşgörüsüzlük biçimlerini ve kültürel milliyetçiliğin ortaya çıkmasını önler.

Ayrıca, her toplumda, bir etnik grubun diğerlerinden üstünlüğünü gösteren bir tür etnosentrizmin yaygınlaşmasının önlenmesi gerekmektedir. Ne yazık ki, etnosentrizm birkaç etnik grupta eş zamanlı olarak mevcut olabilir; bu da

¹ Fowers, B. J., & Richardson, F. C. (1996). Why is multiculturalism good? American Psychologist, 51, 609- 621

bir devletin içinde yaşayan ve bölünmüş toplumlarla sonuçlanır ve grupların karşılıklı gözardı edilmesine ve tecrit edilmesine yol açar. Bu, yüzyıllardır farklı etnik ve kültürel grupların yaşadığı Makedonya'da, diğer kültürlerin ve etnik toplulukların belirli özelliklerinin kendi kültürleri açısından kabul edilip edilmemesine bakılmaksızın, bir arada var olma ve karşılıklı saygıya engel olmamalıdır.

En fazla karsilastigimiz engeller hangileridir?

Stereotipler, belirli grupların veya insan kategorilerinin üyelerinin özellikleri hakkında basitleştirilmiş ve katı bir şekilde anlaşılmuştur. Stereotipler gerçeği devalüe etmezler. Genellikle bilgi eksikliğine dayalıdır ve değişime karşı oldukça dirençlidirler. Stereotipler önyargının temelini oluşturur, ancak kendileri, belirli bir kategoriye giren insanlara dayalı ayrımcılık ve farklı muamele için temel oluşturabilirler.

Örnek: Kadınlar kötü sürücülerdir, erkekler fiziksel olarak kadınlardan daha güçlüdür.

Önyargılar, insanlara ve nesnelere karşı belirli bir davranış kategorisine veya davranışa neden olan, dolayısıyla belirli bir kategoride diğerine kıyasla daha az olumlu muamele gören güçlü duygulardır. Önyargı, olguların bilgisi veya ön incelemesi yapılmadan oluşturulur. Önyargılı insanlar, varsayımlara, duygulara ve inançlara güvenirler. İlgili gerçekleri ve şartları bilmeden bir karar alırlar.

Örnek: Engelli bir kişi araç kullanamaz veya eşarplı bir kadın kamu idaresinde çalışamaz, vb.

Stereotipler ve önyargılar ayrımcılığa neden olur (Ayrımcı davranış, Ayrımcılığa Karşı Korunmanın Önlenmesi ve Korunması Hakkında Kanun ile yasaklanmıştır).

Bilinmeyen (stereotipler ve önyargılar) tanımak ve tanışmakla yenilebilir. Birbirimizi farklı kültürlerle kaynaşmayı yönlendirmekle ve ancak kültürlerimizi birbirine açarak mümkün kılabiliriz.

Çok kültürlülüğün ilkeleri, çok uluslu belgelerde olduğu kadar, 'Çok Kültürlülüğü Geliştirme' için Yerel Stratejiler'de de belirtilmiştir. Aşağıdakiler genel olarak kabul edilmektedir:

1. Hepimizin farklı olduğunu ve farklı topluluklardan insanların, dil, din, ırk ve etnik mirasını beslemek için özgür olduklarını kabul etmek;
2. Hukukun yönlendirmesiyle demokratik değerleri paylaşmak;
3. Tüm insanlara kamusal hayata her yönüyle katılma imkânı yaratmak;
4. Makedonca'yı öğrenerek ortak bir dil olarak kullanmak, farklı kültürlerin, dillerin, dinlerin üyelerine saygı duymak ve güvence altına almak;
5. Devlet programlarına ve hizmetlerine genel ve aşamalı erişim sağlamak;
6. Farklı kültürlerin ve dilsel mirasının değerlerini yükseltip en üst düzeye çıkartmak.

Çok kültürlülüğün ilkeleri devletin politikası olmalıdır. Bu da, her yıllık yerel öz-yönetim biriminin yıllık programlarını ve stratejik belgelerini planlarken dikkate alması gerektiğini ifade eder.

Ne tür bir toplum inşa etmeliyiz?

Makedonya Cumhuriyeti'nde çok kültürlülük birkaç soruyu cevaplamalıdır. Bunu toplumun çeşitliliğinin basit ve pasif bir tanımlaması olarak yaparsak, yalnızca belirli bir toplumun her anlamda çeşitlendiği şeklinde ifade ederiz. Bunlar: ulusal, etnik, cinsiyet, dini ve sosyal vs. Bunlar olmadan, bu toplumda birbirleriyle yaşayan insanlar arasındaki ilişkileri açıklayamayız. Tanım gereği, Makedonya çok kültürlü bir toplumdur.

Fakat özünde, kültürlerarasıcılığın özünü yerine getirmeye çalışmalıyız.

Kültürlerarasıcılık, bir toplumda çeşitlenen, aynı zamanda kültürler arası etkileşimi içeren bir durumu anlatır.

Kültürlerarasıcılık, bir toplumda farklı kültürlerden insanlar arasında bilgi akışının dinamik bir sürecidir; bu da, karşılıklı saygı ve anlayışa teşvik eder ve bu yapıcı bir diyalog olmadan başarılmaz. Kültürlerarasıcılık, iletişimle nasıl ilişkili olduğumuza bağlı olarak, taraflar veya muhataplar arasındaki ihtilafların sonucuna bağlıdır. İletişim, varsayımlar ve genellemelerle yüklenirse başkaları için kalıplaşmış önyargılar yaratırız ve bu da müdahalecilerimizin savunma mekanizmasına meydan okur. Kültürlerarasıcılık, kültürler arası etkileşim sürecinde varsayımları içermemelidir.

Bilmemiz gerekenler ?

- Yapıcı iletişim en önemlisidir.
- Kötü iletişim, korku, nefret, saygısızlık, küstahlık ve hatta şiddetin bir nedeni olabilir.
- İletişim, neredeyse imha edilemeyen diğer insanlara düşmanca imgeler üreterek kültürlerarasıcılık kavramına karşı çalışabilir.

İletişim olması için bir yerden başlamalıyız. Farklılıkları kabul etmeye ve vatandaşlarına karşılıklı saygı garantisi vermeye hazır olan tüm toplumlar, çok kültürlü planlama için temel çerçeveler oluşturarak başlıyor. Çerçeve oluşturma, her bireyin veya grubun katılımını sağlayacak geniş bir katılımcı süreç olmalıdır ve ulusal ve yerel politikalara dönüştürülmelidir.

Yerel seviyede ortak bir çok kültürlü çerçeve inşa etmeye duyulan ilgi, projenin faaliyetlerine katılan belediyelerin çıkarlarıdır. Ekte olan belediyelerdeki mevcut durumun yanı sıra yerel kurumlardan, sivil sektörden ve diğer paydaşlardan temsilcilerle yapılan organize atölye çalışmalarında mevcut tutum ve önerilerin bir sonucudur. Bu süreçte katılımcılar, yapılan işin kendi değerlendirmesini yapmadılar, ancak yerel öz yönetimin haklarını ilerletme yönünde bir adım attığı ve yasal olarak garanti edilen asgari standardın üzerinde olduğu bazı belediyelerde iyi uygulamaları not ettiler. **En önemlisi, yerel politika yapımcıları ve sivil toplum sektörü çok kültürlü bir çerçeve oluşturmak için kullanılan araçlarla tanıma sürecinde projede katılımcı olarak yer almışlardır.**

Devlet / yerel özyönetim hizmetlerine erişim sağlamak için toplumsal yaşamın tüm alanlarında kapsamlı planlama ihtiyacını karşılamak adına kendi yasal dayanağına sahiptir.

Yerel Yönetimler Yasası, nüfusun en az %20'sinin belediyede çoğunlukta olmayan bir etnik gruba ait olduğu belediyelerde Topluluklar Arası İlişkiler Komisyonlarının (CICR) kurulmasını öngörür. Bununla birlikte, bazı belediyeler, yasal bir yükümlülüğe tabi olmamasına rağmen, kendi inisiyatifleriyle böyle komisyonlar kurmuşlardır. Vrapçište ve Gostivar, projeye katılan belediyelerdir. Komisyonlar, belediyedeki her toplumun eşit sayıda temsilcisinden oluşur; komisyon üyelerinin seçimi Statüye göre düzenlenir. Komisyon, belediyedeki etnik gruplar arasındaki ilişkiler konusunu, bu gibi görüş ve önerileri ele almakta ve onları Belediye Meclisine göndermektedir. Belediye meclisi, bu görüş ve önerileri gözden geçirmek ve karar vermekle yükümlüdür (Yerel Öz Yönetim İlkesi, 2002). Ayrıca, Kanununun 41. Maddesi, belediyede çoğunluk olmayan toplulukların çıkarlarını ilgilendiren kararların kabulüne ilişkin olarak çifte çoğunluk ilkesine saygı duyulmasını gerektirir (Yerel Öz Yönetim Hukuku, 2002). Komisyon üyeliği, belediye meclisi üyeleri ile sınırlıdır, diğer yerel komitelerle olduğu gibi bu reformlar, yerel düzeyde karar alma sürecine vatandaş katılımının geliştirilmesini sağlamak üzere kabul edilmiştir. Ayrıca, CICR'nin başlangıcında, CICR üyelerinin aynı anda, çoğu CICR'de bir uygulama olarak kabul edilen Belediye Konseyi'ne üye olmaması tavsiye edilmektedir. Yasayla, belediye meclisleri, KTKS'de temsil edilecek toplulukların sayısını belirlemede sivil toplum temsilcilerine de açık olacak şekilde serbesttir. Ulusal seviyede yansıtılan bu kapsamlı eylemin temelini Ohri Çerçeve Anlaşması atmaktadır. Ohri Anlaşmasının Uygulanması Sekreteryası ve 2015 Çerçeve Anlaşmasının Gözden Geçirilmesi'nden OSCE'nin tavsiyeleri bu yöndedir.

Olumlu Uygulamalar: Makedonya Cumhuriyeti'ndeki bazı belediye meclisleri, büyük belediye bütçelerine sahip büyük belediyelere kıyasla, kırsal alanlarda daha sık görülen bir örnek olan CICR'nin tavsiyesi üzerine kültür alanında yapılan faaliyetleri finanse etmek için kararlar aldı.

Çok kültürlü planlama çerçevesi, çokkültürcülüğün gelişimi ve tüm vatandaşların hizmetlerine erişim için tutarlılık ve iyi uygulama sağlayan çok kültürlü girişimlerin planlama döngüsünün entegrasyonu için kurumlar tarafından kullanılabilir.

Karar vericiler, kurumlardaki çokkültürcülük ilkelerini desteklemek ve bunlara bağlılık göstermek açısından şunları yapmalıdır:

- İlkelerin kurumun stratejik hedeflerine entegre olmasını sağlamak için liderlik göstermek;
- Diğer liderlerle birlikte, kurumun Çok Kültürlü Planlama Çerçevesi'nin rehberliğinde iyi uygulamaların geliştirilmesi ile devam edilmesini sağlamak;
- Kurumun Çok Kültürlülük Planı'nın gelişimine ilişkin yıllık bir rapor hazırlamak ve Topluluklarla İlişkiler Komisyonu'na sunmak.

Çok kültürlü planlama çerçevesi, kurumların başarılarını çokkültürlülüğün ilkelerine saygı duyarak planlamasına ve göstermesine hizmet etmek için bir araç olarak geliştirilmiştir. Aracın yapısı yalnızca başlangıçtır ve kurumun kendi ihtiyaçlarına göre uyarlanabilir.

ÇOK KÜLTÜRLÜ PLANLAMA ÇERÇEVESİ'NİN İCERİGİNDE NELER OLMALIDIR

ADIM 1: Bir çevrede yaşayan grupların ve özelliklerin (Okunmuş, kültürlü, dindar vb.) Tanımlanması.

Eylem, birkaç EYLEM ALANINI kapsamalı ve her bir alanda bazı sonuçlar beklenmeli. Sonuçlar daha önce cevaplanmış sorulara karşılık gelmelidir. Örnek olarak, tüm ilgili kurumların ulusal ve yerel düzeyde çerçeveler yaratmaya yarayan Çok Kültürlü Planlama Çerçevesi'nin bir şablonunu sağlamak.

ALAN 1: PLANLAMA VE DEĞERLENDİRME

Alan 1 için sonuçlar: Planlama ve Değerlendirme

Sonuç 1: Planlama

Yerel düzeyde entegrasyon politikaları oluşturmak için gerekli belgeler var mıdır, varsa hangi sektörlerde?

Entegrasyon sürecine yardımcı olan herhangi bir mekanizma (örn: Topluluk İlişkileri Komisyonu) var mı?

Puan 1: Değerlendirme kriteri

- 1) Yapılan işin planlanması ve değerlendirilmesi
- 2) Mevcut politikalara entegrasyon
- 3) Verilerin kullanımı ve analizi

Sonuç 2: Mevcut mekanizmaların işleyişi ve paydaşların kendileri tarafından uygulanan politikaların sonucu hakkında istişareler ve bilgiler

Entegrasyon politikalarının yerel düzeyde oluşturulması ve hizmetlere erişim ihtiyacı için katılımcı bir süreç midir?

Vatandaşlar uyguladıkları politikaların ve mevcut mekanizmaların işleyişi hakkında fikirlerini kendilerine soruyor mu?

Puan 2: Değerlendirme kriteri

- 4) Personel ve araştırma deneyimi
- 5) Topluluk / müşterilerin görüş ve tutumları
- 6) Vatandaşların izleme organlarına katılım

ALAN 2: KAPASİTEYİ GÜÇLENDİRME VE KAYNAKLAR

Alan 2 için sonuçlar: Kapasite geliştirme ve kaynaklar

Puan 3: Liderlik

Çok kültürlülüğün ilkelerini uygulayacak bir irade var mı?

Onların uygulanmasında hesap verebilirlik ve şeffaflık var mı?

Puan 3: Değerlendirme kriteri

- 7) Yöneticilerin aktif katılımı
- 8) Yöneticilerin Hesap Verebilirliği

Puan 4: İnsan Kaynakları

Belediye bünyesindeki mevcut organlar bu tür politikaları uygulama kapasitesine sahip mi? Yeni istihdam ve eğitimlerle kapasitelerini güçlendirmenin (örneğin dil becerileri, belirli bir grubun kültürüne aşina olma, vb.) böyle bir ihtiyaç var mı?

Puan 4: Değerlendirme kriteri

- 9) Personel, iş sektörünün ve vatandaşların ihtiyaçlarına cevap verir
- 10) Kültürel ve dilsel yeterlilik
- 11) Personel kapasitesinin geliştirilmesi

ALAN 3: PROGRAMLAR VE HİZMETLER

Bölge 3 için sonuçlar: Programlar ve hizmetler

Puan 5: Kullanılabilirlik ve kapasite

Farklı kültürler, diller ve dinlere sahip insanlar için hizmetlere erişimde engeller var mı ve bunlar kimdir?

Onlara uygulanan mevcut hizmetler nelerdir?

Bir ihtiyaç olduğunu düşünüyor musunuz ?(örn: Çevirmenler, vs.)

Puan 5: Değerlendirme kriteri

12) (Stratejiler vasıtasıyla vb.) Ve hedef programlama (Örn., Kamu hizmetlerinde personelin dil tanıtımı için bir program)

13) Çeviri hizmetlerinin kullanımı

Puan 6: İletişim

Topluluktaki güncel olayların yanı sıra onlarla alâkalı programlar, etkinlikler ve hizmetler hakkında insanlar nasıl bilgilendirilir?

Örneğin: Vatandaşların hangi dilde sosyal koruma tedbirleri hakkında bilgi verdikleri, belediyenin bir defalık önlemleri vb.

Belediye, yerel radyo vb. Bir bülten aracılığıyla yayımlanıyor mu?

Puan 6: Değerlendirme kriteri

14) Farklı gruplarla erişilebilir bir şekilde planlanan iletişim ve bunun için bütçe sağlanmıştır.

15) Modern teknolojilerin kullanılması

Puan 7: Sosyal ve ekonomik kalkınma

Mevcut programlar ve etkinlikler, çevrenin kültürel, dini ve dil çeşitliliği ışığında yeterli mi?

Eğer öyleyse, uygun olanı, eksik olduğunu düşündüğünüz şeyin ne olmadığını belirtin:

Puan 7: Değerlendirme kriteri

16) Diğer sektörlerle kurulabilecek ortaklıklarla potansiyelin geliştirilmesi. (sivil sektörler,bağımsız enstitüler)

Çok kültürlü planlama çerçevesi tablo halinde gösterilirse şu şekilde tasarlanabilir:

ÇOK KÜLTÜREL PLANLAMA ÇERÇEVESİ					
Sonuçlar	Kriterler	Belge açıklaması/ etkinlik	1.Rütbe (Cokaz işlenmiş)	2. Rütbe (Kısmen işlenmiş)	3.Rütbe (Cokışsleniş, iyi bir uygulama belirtin)
Sonuç 1: Planlama	Yapılan işin planlanması ve değerlendirilmesi				
	Mevcut politikaların entegrasyonu				
	Verilerin kullanımı ve analizleri				
Sonuç 2: Paydaşlarla yapılan istişareler ve alınan bilgiler	Deneyimli personel ve araştırma				
	Topluluğun görüş ve tutumları				
	Vatandaşların izleme organlarına katılımı				
Sonuç 3: Liderlik	Yöneticilerle aktif katılım				
	Yöneticilerin hesap verebilirliği				
Sonuç 4: İnsan Kaynakları	Personel, iş sektörünün ve vatandaşların ihtiyaçlarına cevap verir				
	Kültürel ve dilsel yeterlilik				
	Personel kapasitesinin büyütülmesi				
Sonuç 5: Kullanılabilirlik ve sermaye	Ana akıma dahil olmak (Stratejiler üzerinden vb) ve hedeflenen programlama				
	Veri hizmetlerinin kullanımı				
Sonuç 6: İletişim	Farklı gruplara erişilebilir bir şekilde iletişim planlamakve buna bütçe ayırmak				
	Çağdaş teknolojiyi kullanmak				
Sonuç 7: Sosyal ve ekonomik gelişim	Diğer sektörlerle kurulabilecek ortaklıklarla potansiyel geliştirilmesi (Sivil sektör, bağımsız enstitüler vb.)				

Dokuz belediyenin tamamında benzer sorunlar var. Etnik ilişkiler konusundaki en önemli sorunlardan biri sosyal mesafe ve (coğrafi) ayrımdır. Bazı belediyelerde, artan sosyal mesafe, nüfusun mekânsal ayrımı üzerinde etnik «temiz» yerleşimlerde yaşamak gibi bir etkiye sahiptir. Ancak bu durum, vatandaşlar arasında çok kültürlü anlayış ve birarada kalma olasılığını daha da engelleyebilir. Farklı bölgelere/ yerleşim yerlerine yapılan orantısız yatırım, kentsel belediyelerin bir parçası olarak küçük toplulukların, özellikle kırsal alanlarda yaşayanların üyeleri arasında iletişim eksikliğine neden olmaktadır. Bu nedenle, dengeli ekonomik kalkınmanın sağlanması yönündeki stratejik planlama gereklidir.

Kabul edilen Stratejilerin Çok kültürlülüğü Geliştirmek için Uygulanması.

Bırvenitsa, Vrapçište, Gostivar, Yegunovtse, Kırçova ve Kalkandelen belediyeleri, çok uluslu birlikte yaşamının geliştirilmesi için benimsenen stratejileri uygulamaktadır. Bununla birlikte, bu stratejilerin uygulanması, çeşitli dinamikler ve verimlilik ile gerçekleştirilmektedir. Çok kültürlü anlayış için stratejik belgelerin kabul edildiği belediyelerin önemli bir kısmı, sadece eğitim alanında (diğer inisiyatiflerle sinerji oluşturduğu hallerde) faaliyet alanlarına girmeyi kısıtlar. Bunun temel nedenlerinden biri, belediye makamları için mevcut sınırlı finansal kaynaklardır. Bu özellikle, ortak kutlamalar, kültürel etkinlikler, festivaller gibi etkinliklerin organizasyonunu ve belediyelerde çok kültürlülüğün tanıtımına yönelik girişimlerin uygulanması için yerel sivil toplum örgütlerine destek vermeyi ifade eder. Yerel yetkililerin stratejik taahhütlere bağlı kalmalarını sağlamak için daha fazla çaba sarf edilmesi gerekmektedir.

Farklı etnik kökene sahip vatandaşlar arasındaki dil engellerini aşma.

Stratejik belgeler, diğer etnik toplumların dillerini öğrenmek için dil kurslarının (yetişkinler) ve seçmeli derslerin (çocukların) tanıtımını teşvik etse de, bu faaliyetler hedeflenen belediyelerin yalnızca küçük bir bölümünde gerçekleştirilmektedir. Bu husus özellikle ilgi çekicidir ki, görüşülenlerin birçoğu dil engellerini farklı etnik gruplar arasında sosyal bir mesafeyi korumak için en önemli etkenlerden biri olarak listelemişlerdir. Bu yükümlülüğün yerine getirilmesi ve koşullar yaratmak için özel çabalar gösterilmelidir (yerel yönetimler, eğitim sektörü, vatandaşlar ve sivil sektörle işbirliği sayesinde).

Topluluklar arası ilişkiler için komisyonlar genellikle yasal çerçevede öngörülen görev süresince çalışır. Bununla birlikte, faaliyetlerinin analizi ve ilgili paydaşların görüşleri, bu kurumların etnikler arası ilişkiler alanındaki müdahale kapasitelerini tam olarak kullanmadığını göstermektedir. Çok kültürcülüğün geliştirilmesi için faaliyetlerin başlatılması ve uygulanmasına daha fazla katılımın yanı sıra vatandaşlarla daha sık yapılan doğrudan toplantılara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu bağlamda, CICR'lerin önemli operasyonel zorluklarla karşı karşıya bulunduğu kaydedilmelidir: operasyonel bütçelerin olmaması ve

düzenli faaliyetlerinin sürdürülmesi için idari destek.

Eğitim. Eğitim alanında stratejik belirlemelerin birçoğu, paralel etkinlikler ve projelerle uyumludur. Öngörülen faaliyetler, hedef belediyelerin okullarında büyük sorunsuz yürütülmektedir. Bununla birlikte, sosyal mesafe sorunu katılımcıların endişeleri ile vurgulanmıştır. Hedeflenen belediyelerdeki birçok okulda öğrenciler, farklı odalarda ve vardiyalardaki derslere katılırlar ve birbirleriyle bağlantıları neredeyse varolmaz hale getirirler. Ayrıca, anket katılımcıları farklı etnik kökenlerden öğrenciler arasındaki ortak faaliyetlerin nadiren ve çoğunlukla öğrencilerin katılımının yalnızca bir formalite olduğunu bildirmektedir.

İş sektörünün iş birliği. Farklı etnik gruplardan gelen vatandaşlar genellikle işbirliği yapar; bu da bunun, kültürel farklılıkların en az olduğu bir alan olduğu ve çok kültürlü birlikte yaşamının gelişimi için faaliyetlere destek vermeye hazır olduğu sonucuna götürür. İş sektörünün, hedeflenen belediyelerde etnik gruplararası ilişkilerin genel olarak iyileştirilmesine katkıda bulunması için daha fazla gayret gösterilmeli ve kullanılmalıdır.

Hedeflenen belediyelerde etnikler arası ilişkiler, büyük çatışmalar olmaksızın istikrarlı olarak değerlendirilir. Bu aynı zamanda Kumanova, Mavrova, Rostuşe ve Struga belediyelerinde de geçerlidir. Katılımcıların tamamı, etnik topluluklar arasında daha da geliştirilmesi gereken bir saygı ve işbirliği geleneğinin varlığına dikkat çekmektedir. Ancak, artan bir toplumsal mesafe ve onları birbirine yakınlaştırma çabalarına rağmen gençler arasında bir bölünmeyle ilgili endişeler vurgulanmıştır. Kumanova, Mavrova- Rostuşe ve Struga belediyelerinde etnik gruplar arası ilişkileri geliştirmek için sistematik bir çaba bulunmamakla birlikte, Kumanova ve Struga bu tür girişimler için sivil sektör ile işbirliği yapıyorlardı. Bu işbirliğinin sonuçları, diğer alanlardaki multietnik ilişkileri geliştirmeye yönelik hükümler içeren daha stratejik belgelerdir.

Kırsal alanlarda etnik grupların birlikte yaşamaya teşvik edilmesi. Kırsal belediyeler, stratejik hedeflere ulaşmak için daha elverişsiz bir konumdadır. Fiziksel olarak uzak ve etnik olarak ayrılmış yerel topluluklarda ayrımcılık, vatandaşları farklı etnik gruplardan bir araya getirme imkânını engeller. Ortak etkinliklerin organizasyonu, özellikle bunların gerçekleşmesi için sınırlı finansal kaynaklar açısından daha zordur. Bu özellikle önemli bir konudur çünkü bu alanlarda etnik açıdan «temiz» köylerin pek çok örneği vardır ve daha önce yapılan analizler köy sakinlerinin çok kültürlülüğün teşvik edilmesi için faaliyetlere ihtiyaç olmadığını düşünmektedir. Bu belediyeler için karşılıklı yaklaşma ve çok kültürlülük ilkelerine aşına olmak için ek mali destek (finansal, lojistik) sağlanmalıdır.

İkililik ve çok kültürlülük. Çok kültürlülük, çoğu zaman en büyük etnik

topluluk üyeleri olan Arnavutlar ve Makedonlar arasındaki ilişkileri etkileyen bir mesele olarak görülüyor. Tartışmalar, daha küçük etnik toplulukların üyelerinin daha çok karar alma süreçlerinde geride kaldığını göstermiştir. Daha küçük etnik toplulukların yerel seviyedeki girişimlerin tasarım ve uygulanmasının tüm yönlerine katılmasını sağlamak için daha fazla çaba gösterilmesi gerekmektedir.

İletişim, yıllık programların planlanması ve stratejik planlama süreci. Belediyelerin tümü, vatandaşlarla iletişim kurmak için bir kanal olarak belirli medyaya sahip olmakla birlikte, onların iyileştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Tüm belediyeler, Topluluk Forumları aracılığıyla yıllık program planlama modelini Tüzüklerinde kabul etmişlerdir, ancak her yerde değil. Stratejik belgelerin planlama süreci genellikle yabancı bağışlarla desteklenir, ancak uygulama derecesi kısmen de olsa. Gerekli bütçe fonlarının tahsis edilmesi sorunu bütün belediyeler için bir sorundur. Belediyedeki sivil ve ticari sektörle liderlik ve işbirliği konusunda geniş bir fikir birliği sağlanarak üstesinden gelinebilir.

Ulusal düzeyde eylem. Yerel seviyedeki çabalara ek olarak, ulusal düzeyde eylem başlatılması gerekiyor. Makedon toplumunda sosyal uyumun oluşturulması için bir sosyal sözleşme olan Ohri Çerçeve Anlaşmasının kapsamlı bir şekilde uygulanması, kilit bir bağ olarak kalır. Uygun hükümet programlarına dönüşümü, bütçe fonlarının tahsisi ve bunların belediyeler vasıtasıyla tahsis edilmesi herkesin eşit bir şekilde toplumun tanıtımı ve geliştirilmesi için gerekli olan kanallardan biridir.

TASVIRI BAŠI MULTIKULTURALNO PLANIRIBE

Autorija:

Nataša Amdiju
Nazlije Iseni

Dizajno thaj printibe:

Kontura DOO

Translacija:

Eko Trejd DOOEL

Printibasko numero:

1000 kopije

Akaja publikacija si kerdini e dendine arkaja kotar e Europaki Unija. O konteksto ki akaja publikacija si telal o responsibiliteto numa telal i Asocijacija baši Demokratikane Inicijative thaj nisar našti te ovel dikhiba kotar e Europaki Unija.

TASVIRI BAŠI MULTIKULTURALNO PLANIRIBE

Gostivar
2017

So ka arakhen ko lil

Tasviri baši multikulturalno planiribe _____	71
Multikulturalizmo ko lolano nivelu _____	72
Sasoitnipe thaj multikulturalizmo – haljovipe thaj vizija _____	74
Save bariencar majbut resljaras amen? _____	75
Savo sasoitnipe trubuj te vazdas? _____	77
So trubuj te ovel andre ko jekh tasviri baši multikulturalno planiribe? _____	80
Umal 1 - PLANIRIBE THAJ EVALUACIJA _____	81
Umal 2 - ZURARIPE PE KAPACITETO THAJ RESURSIJA _____	82
Umal 3 - PROGRAMORA THAJ SERVOSORA _____	83

TASVIRI BAŠI MULTIKULTURALNO PLANIRIBE

O tasviri baši multikulturalno planiribe si kerdino ko tasvireskero proekto „Turlijpe si ki moda– multikulturalizmo thaj promocija pe lokalno nivelo!“, kerdino kotar e Asocijacija baši demokratsko inicijative (ADI) Gostivar, e partnerencar: Multietničko Asocijacija Florens Najtingel (FN) thaj “Komerrijalno komora ki upruni chacherigeski Makedonija”. O proekto si finasirimo, reprezentirimo kotar e Evropisko Unijaki Delegacija ko Skopje.

O proekto resljarela enja multietničko komunitete: Brevnica, Vrapčište, Gostivar, Jegunovce, Kičevo, Tetovo, Kumanovo, Mavrovo, Rostuše thaj Struga resarinaja te lačarel e maškaretnikane relacije thaj te bajrarel i multikulturalno demokratija pe lokalno nivelo.

Trujal e proekto si kherdino dikhibe pe trubuimatar, ciljosar te kerel pes konfirmacija pe akanutni situacija baši e maškaretnikane relacije ko targetime komunitete, te keren pes sigurno e droma baši o avutne aktivitetija te lačaren pes e maškaretnikane relacije.

Khetane e rodipaja pe akanutne kondicije panlo e multikulturalne vazdipaja, o dikhibe si bazirimo thaj kotar e anglune kerde reportija «Dzivdipako khetanipe ki distanca », rodipaski studija kerdini kotar e FN»ski rig ko 2014 berš, thaj «Analiza pe interkulturalno politike thaj praktike ko šov (6) multietnikane komunitete ki Makedonija », save si kerdine kotar e ADI ko 2013 berš. Vi adava so, o dikhibe lela telal i sama e proektoske rezultatija implementirime kotar e ADI»ski rig, dende arkaja kotar e Britansko ambasada ko Skopje, o fokusos si pe vazdipe thaj adopcija/te len pes andre e lokalno strateško dokumentija baši e vazdipe pe multikulturalako dijologo ko šov komune kotar e upruno-chacherigeskerego regiono: Brevnica, Vrapčište, Gostivar, Jegunovce, Kičevo thaj Tetovo. Vi adava so džala pes dureder e bučaja ko akala komune, o proekto „Turlijpe si ki moda– multikulturalizmo thaj promocija pe lokalno nivelo!“, buvljarela I zor panle e promocijaja pe multikulturalizmoski promocija thaj koncepto pe multikulturalizmo thaj vi ko aver trin komune: Kumanovo, Mavrovo, Rostuše thaj Struga.

O reporto “Dikhibe p e multikulturalizmo pe lokalno nivelo ki Republika Makedonia “ (ADI, 2017) si kerdino bazirimo upral rodipe kotar buteder aspektora pe lokalno nivelelo baši multikulturalizmo vazdipe. Implementacija pe inicijative thaj I bari koperacija maškar e relevantno lokalno zainteresirime riga (biradžakere organizacije, badanija kotar lokalno gaverno, edukativno institucije, biznis sektoro, mediumsko umal thaj aver.), kerindoj baza pe aktivitetengo strukturibe ko proekto khetane e specifično lokalno kondiciencar thaj trubuimatar. O arakhiba kotar e preliminarno reporto pala adava sine prezentirimo thaj diskutirimo pe javutni debata organizirimi ko sako jekh

targetirimi komuna. O agorutno reporto kotar o dikhibe-procenka, doperdino e rekomandacijencar thaj konkluzijencar kotar e relevantno zainteresirime riga, kotar e manuša save so lije than ko debate, ciljosar te kerel pes fundavno pregled/dikibe savi si I situacija ko targetirime komune, sar thaj te keren pes sigurno e rekomandacije baši e avutne aktivitetija.

O tasviri si kerdino upral e lendine arakhiba thaj e droma kerdine arakle ko dikhibe/ki procenka, thaj si doperdi trujal e direktno involviribe kotar e targetirime korisnikija-beneficijara baši save manušenge si kerdi. O participativno proceso haljovela pes sar organiziribe pe jekh pala javer butikeribaskere khedipa e reprezentantocar kotar e lokalno institucije, medie, biznis sektori thaj e manušencar kotar e birađžakoro sektoro, pe than sine olenge sikavdo formularo baši o tasviri pe multikulturalno planiribe. Adzikerela pes ko avutnipe te ovel inkorporimi ki preparacija ko sa e politike thaj programe, na numa ko lokalno gaverno numa thaj ko institucije thaj e birađžakero sektoro. O ciljo si o tasviri te chuvel pes andre ko multikulturalizmskere moljaripaske barvalipa thaj principija, ko planiribe thaj politikengere preparacije thaj programe andre ko institucije thaj e organizacije khana kerena buti pe multikulturalno umal.

Multikulturalizmo ko lolano nivelu

Palik o reporto pe Procenka/Dikibe pe multikulturalizmo pe lokalno nivelu ki Republika Makedonija (ADI, 2017), e maškaretnikane relacije ko targetirime komune, generalno dikhena pes sar stabilno-lache. Jekh kotar e klejakere problemija ko multikulturalne umala panlo e mashkaretnikane relacije si i **socijalno distanca thaj i segregacija** ko pureder thaj ko terneder manusha. Vi palik o konfirmacije baši koperacija thaj komunikacija, i permamentno komunikacija si bazirimi pe pragmatizmo, a e kontaktija maškar e manuša kotar e turlije etnikane komunitete ko privatno umal crdena pes/nashena pe rig. I implementacija pe strategijake ciljora si te lačarel pes o maškaretnikano haljovipe-dijalogo ko komune Brevnica, Vrapčište, Gostivar, Jegunovce, Kičevo thaj Tetovo thaj akana džana turlije dinamikaja thaj si turlije efikasnost. O glavno opstrukcije baši implementacija pe planirime aktivitetija si panle e najibaja finasije ko komunakere autoritetija. Akava specijalno si panlo pe aktivitetengere organiziriba, sar so si e khetanutne kulturno manifestacije, festivalora, sar thaj deibe arka e lokalno birađžakere organizacijenge baši olengere inicijativengi implementacija thaj promocija pe multikulturalizmo ko komune.

Komisije baši relacije maškar e komunitete, generalno kerena buti ko tasvireskero mandatoto planirimo e legalno tasvireja. Numa, i analiza pe olengere aktivitetija, sikavela kaj akala badanija na lena e saste olengere kapacitetija baši

intervencija ko umal pe maškaretnikane relacije, thaj na involvirinene o iniciribe thaj i implementacija pe aktivitetija baši kulturalizmsko vazdipe.

Jekh aspekto specijalno si perdino e opstrukcijencar ko implementiribaskero proceso - **te nakaven pes e čibjakere** bariere maškar e thamutne kotar e turlije etnikano avipen. Vi adava so e strateško dokumentija planirinena te keren pes čibjakere kursija thaj te ovel fakultativno čibjakero sikljovibe e avere etnikane komunitetenge, akala aktivitetija kerena pes numa ko jekh cikno kotar ko komune. Akava phučibe si kotar e bud važno interesu, leindoj telal i sama kaj e čibjakere bariere, si jekh kotar e majvažno faktorija baši tavdipe te džal pes dureder kotar e socijalno distanca maškar e turlije etnikane grupe.

I komunikacija thaj koperacija pe bučarno than si bud lači, dikindoj kotar e bizniseski rig, ko sa e targetirime komune. O bučarno than sikavela pes sar solidno funda baši vazdipe pe pozitivno relacije mačkar e manuša kotar e turlije etnikane komunitete. Akatar, sikavela pes kaj o bibučaripe si opstruktivno faktoro te vazdel pes o multikulturalako haljovibe maškar e themutne.

O vazdipe pe multikulturalizmo ki Makedonija butivar si dikhlo sar phučibe so si panlo e manušencar kasko avipen si kotar e majbare etnikane komunitete – Albancora thaj Makedoncora. I analiza sikavela kaj e manuša so avena kotar e cikneder etnikane komunitete, butivar si mukle palal e procesija ko anibe decizije, thaj butivar si telal e diskriminatorisko praktike. Kodo našti te ovel kidijal. Trubuj te vazdas sasoinipe jekh thaj jekh savorenge.

Sasoitnipe thaj multikulturalizmo– haljovipe thaj vizija

Sako sasoitnipa si turlija/diferentno, jekhutno, so na phenel kaj si sinergično. I sinergija ko sasoitnipe sikavela pes ko khetanutno dživdipa thaj si panlo e kotar e sasoitnipasko mađžoritetakore resljaripe pe trubuimatar kotar e avera tikneder grupe kolen isi specifično karakteristike, averčande kotar e mađžoritetakere, a dživdinena ko lokalno trujalipe. Skurto, i sinergija si panli odoleja kobar amen džanaja baši e manuškane hakaja.

Mire hakaja agorinena adari kote so crdena e avereskere hakaja.

Akava gindinel kaj “sa so naj naj stopuimo e Konstitucijaja ki RM šaj te kerel pes “sa dži kote na dukavela pes avereskero aver hakaj. Ko amare hakaja si hierarhija, ki komparacija e avere hakajencar.

So si kodo so kerela amen averčande? Diferencijalno čhib, kultura, tradicija, religija?

Dikindoj i historija, Fouers thaj Ričardson(Fowers, Richardson¹) da ko 1996 berš dije definiribe pe Multikulturalizmo sar socijalno– intelektualno miškipe, savo so hačarela o turlijipa-diferencija sar fundavni karakteristika thaj principo te phenel pes o korkorutno identiteto, anela thaj rodela egaliteto maškar e sa etnikane grupe. Trujal akala rodipena, ko avgo plano čhivela pes I protekcija pe manuško digniteto sar jekh, thaj pala kodo avel o hakaj pe prepindžaripe e diferencijalno turlije grupengo. Kidijal si bičaldo o mesažo baši e grupake specifike, sar so si e kulturake karakteristike.

Sako sasoitnipe (them), vazdijas pesko dživdipasko drom, peskere moljaripaja, kola so baši jekh kotar e bešutnenge si numa kodola, karakteristično thaj jekvar, soske i kultura si detemirimi kotar o trujalipe thaj sasoitnipe kote so kerela pes. Akava phenela kaj ko turlije umala šaj o resljaribe te ovel diferencijalno, sar thaj kidijal te ovel i resarin thaj e hakajengi praktika. Vaj palem e kulturno specifike. Majvažno ko hakajengoro praktiribe si, te kerel pes sigurno i **komunikacija maškar e turlije kulture so anela bareder tolerancija, kooperacija thaj respekto maškar e grupe pala e olengere kulturakere moljaripa**. Jekh pala aver panlo, kidijal ka oven stopuime e šajdipaske forme pe na- haljovibe, thaj sikavipe pe kulturno nacionalizmo maškar e manuša kasko avipen si kotar e diferencijalno

1 Fowers, B. J., & Richardson, F. C. (1996). Why is multiculturalism good? *American Psychologist*, 51, 609- 621.

kulture. Kidijal thaj, ko sako sasoinnipe, trubuj te stopuil pes i ekspanzija pe etnocentrizmo, savo si refleksija kotar e superiornost kotar e jekh etnikani grupa upral e aver. Bibahtake, o etnocentrizmo šaj te egzistuil thaj ko nekobor etnikane grupe, so dureder legarela ko maškarutno na-mangipe thaj anela izolacija e grupenge so dživdinena ki jekh raštra, o rezultato si ulavde sasoinnipe. Kodo naj thaj na trubuj te ovel kidijal ki Makedonija kote so šelberšipena dživdinena turlije etnikene thaj kulturno grupe, kote so isi khetanutno dživdipe thaj respekto, bizi diferencija si li varesave avera karakteristike kotar e turlije kulture thaj etnikane komunitete so si na-resljarde kotar o aspekto ki amari kultura.

Save bariencar majbut resljaras amen?

E **stereotipija** si simplo thaj rigidno hačaripa baši e manušengere karakteristike kotar e avera grupe vaj kategorije manuša. E stereotipija čuvena pes pe rig thaj na refleksirinena o realiteto. Sakana si bazirime pe najibe informacija thaj si zurale bud phareste šaj te pharuven pes. E stereotipija si funda pe predrasude, numa thaj korkore šaj te oven funda baši i diskriminacija thaj diferencijalno reslajriba e manušencar so si bazirimi upral olengero avipen pe varesavi aver manušengi kategorija.

Egzemplo: e romnja bilače tradena vordon, e murša si fizičko zureder kotar e romnja.

E **predrasude** si gindipe baši e manuša, objektora thaj pojave/fenomenora kolen so naj logičko baza, numa kontirnuirano džana dureder, panle si zurale emocijencar kolen so isi varesavo aver postapka/aver bilačo akto sar posledica kotar o bilačeder dukavimasko tretmano upral e konkretno kategorija manuša ki relacija e averaja. E predrasude formirinena pes bizo džanipe, kaj si kate vaj palem angleder kerdo rodipa pe fakti. Von si bazirime upral e pretpostavke, emocije thaj pakiv. Anela pes dezicija, bizo haljovipe thaj na lela pes sama baši e relevantno faktija thaj trujalipa.

Egzemplo: gindo kaj manuš e hendikepeja našti te tradel vordon vaj palem dzuвли e dikhloja ko šero našti te kerel buti ki javutni administracija thaj aver.

E **stereotipija thaj e predrasude legarena džiči ki diskriminacija** (*Diskriminatorsko aktora na dena pes te oven kerde e Kanuneja baši stopuibe thaj protekcija kotar i diskriminacija*).

O bipindžardo (stereotipija thaj predrasude) te marel pes thaj te lel viktorija-pobeda e piđžaripaja. O pinđžaripe jekhe avereje maškar e turlije kulture, si kodo so šaj te kerel pes numa, trujal e kulturakoro phutariba jekhe avereje

E principija pe multikulturalizmo si čuvde andre ko buteder dokumentora pe nacionalno nivelu, sar thaj ko korkore lokalno vazdipaske Strategije pe multikulturalizmo. Generelano, buvles resljarde si akala:

1. Akseptuibe kaj savore sijam turlije thaj e manuša kotar e turlije komunitete si slobodno te arakhen pesko čhibjakeru, religiozno, rasako thaj etnikano barvalipe;
2. Ulavipe pe demokratsko moljaripa, legarde kotar e hakaja;
3. Te kreirinen pes šaipena sa e manušenge te len participacija ko javutno dživdipen ko sa e aspektora;
4. Respekto thaj keripe sigurno kaj e manuša so avena kotar e turlije kulture, čhibja thaj religije ka resaren sikljovibe pe makedonijaki čhib, sar khetanutni čhib;
5. Te kerel pes sigurno buvlrado/sasto resljaribe džiči pe sa e gavernoske programora thaj servisoru;
6. Promocija thaj maksimaliziribe pe moljaripa baši e turlije kulture thaj pe olengere čhibjakere barvalipa;

E principura pe multikulturalizmo trubuj te aven raštrakere politike. Akava hačarela kaj sako jekh kotor katar e lokalno gverno trubuj te lel sama pe akava khana planirinel peskere beršeskere programora thaj strateško dokumentija.

Savo sasoinipe trubuj te vazdas?

Ki Republika Makedonija, o multikulturalizmo trubuj te del dževapi pe nekobor phučipena. Te definirinas adava sar simplo/prosto thaj pasivno deskripcija pe turlijipa ko sasoinipe, tgani phenas numa kaj varesavo sasoinipe si diverzificirimo ko sako jekh senso: nacionalno, etnikano, džender, religiozno thaj socijalno. Kidijal, na dela pes eksplanacija save si e relacije maškar e manuša kola so dživdinena jekh avereja ko adava sasoinipe. Palik i definicija, i Makedonija si multikulturalno sasoinipe.

Numa, bazično, trubuj te džas pala e vakerdo **interkulturalizmo**.

O interkulturalizmo dela deskripcija pe situacija ko jekh sasoinipe savo si diverzificirimo, numa ki jekh vrama haljovela interakcija maškar e kulture.

Interkulturalizmo si dinamično proceso pe informaciengo pharuvipe maškar e manuša kotar e diferencijalno kulture ko jekh sasoinipe, so haljovela maškarutno respekto thaj haljovibe, savo so našti te resljarel pes bizo konstruktivno dijaloško. Diknidoj sar tretirinaja i komunikacija panlo adaleja si thaj o rezultato kotar e konfliktija maškar e riga vaje manuša so kerena lafi. Te si i komunikacija phari thaj buteder e prepostavkencar thaj generealiziribaja amen kreirinas stereotipija thaj predrasude baši e avera, kola so palem akarena pesko defensivno mehanizmo pe amare lafikerde manuša. O interkulturalizmo na trubuj thaj našti te ovel inkorporirimo prepostavkencar ko interakcijako proceso maškar e kulture.

So trubuj te džanas?

- Majvažno si i konstruktivno komunikacija.
- I bilači komunikacija šaj te ovel karana baši dar, na-mangipe, na-respekto, arogancija thaj dukavipe.
- I komunikacija šaj te kerel buti mamuj o koncepto pe interkulturalizmo odoleja so ka producirinela na-amalikane percepcije e averenge thaj kola ka ovel phareste te kosen pes.

Te kherel pes komunikacija vaj palem konstruktivno dijologo, trubuj te crdel pes kotar varesavo punkto. Sa e sasoi tnipa, kola so mangena te len andre e diferencije thaj te keren sigurno i garancija pe maškarutno respekto olengere themutnenge crdena te kreirinen bazično tasvirija baši multikulturno planiribe. E tasvirengero kreiribe musaj te ovel kotar o buvlo participativno proceso, savo ka anel participacija sako individuake thaj/ja palem grupake, a e tasvirija, trubuj te oven prekerde ko nacionalno thaj lokalno politike.

Konfirmacija baši o interesu pe vazdipe multikulturno tasvirija pe lokalno nivelo si o interesu kotar e involvirime komune ko projektoskere aktivitetija. Do-perde si e arakhipaja kotar e momentalno situacija ko komune, sar thaj sar e gindorencar pe sugestije dende kotar e džene so sine pe organizirime butkeribaskere khedina; e reprezentantocar katar e lokalno institucije, biradžakero sektoro thaj avere zainteresirime rigencar. E džene ko proceso kerde peske korkorutni-evaluacija pe olengeri buti so kerde džiči akana, phende kaj si vi lače praktike ko nekobor komune, kote so o lokalno gaverno džžala phundro angleder ko hakajengero vazdipe thaj upreder kotar e zakoneskero garantirimo minimum standardo. **Majvažno si, kaj o proceso pe pindžaripe e alatkencar maškar e lokalno kreatora pe politike thaj maškar o biradžakero sektoro si sar te kreirinen multikulturno tasviri, o proceso sine participativno.**

E trubuimatar pe buvlo planiribe ko sa e umala ko sasoinipasko dživdipe ciljosar te kerel pes sigurno thaj garantirinel pes o aksesu dži pe servisija ki raštra /o lokalno gaverne si panlo peskere **legalno fundaja**.

O Zakono baši o lokalno gaverne phenela te kerel pes **Komisije baši relacije maškar e komunitete (KOMZ)** ko komune kote so majcera 20% kotar e themutne avena kotar e aver etničko grupa savi so naj mađžoriteta ki komuna. Numa, varesave komune kerde korkori gasavi peskeri inicijativa, vi pala adava so kodo naj len zakoneski obligacija. Gasave komune si Vrapčište thaj Gostivar, kola so lena participacija ko proekto. E komisije si kerdine kotar e proporcionalno reprezentatongo numero kotar e sako jekh komuniteta ki komuna; E Komisijaki selekcija pe membrora si vazdimi khtane e Statuteja. I **Komisija kerela buti phučipencar kola si panle e relacijencar maškar e etnikane komunitete ki komuna, adresirinela peske gindora thaj dela rekomandacije dži ko Komunako Konsilo. E komunako Konsilo musaj te dikhel akala gindipa thaj rekomnadacije, lela pala lende decizija thaj informirinel** (Zakono pe lokalno gaverne, 2002). Dureder, Đženo 41 kotar o Zakono haljovela **respekto pe principo baši duvar mađžoritetaki decizija olakero anibe si taro interesu e namadžžoritetakere komunitetake ki komuna** (Zakono pe lokalno gaverne, 2002). Akala reforme sine adoptuime ciljosar te kerel pes promocija pe themutmegi participacija ko anibe decizijengere procesija pe lokalno nivelu, odoleja so i Komisija naj limitirimi khon thaj kotar ka oven e membrura, ma te oven numa kotar e komunako Konsilo, sar so si o kejsu ko avera lokalno komisije. Vi adava so, kotar o crdipe te kerel pes o KOMT, sine dendini i rekomandacija kaj e membrura kotar e KOZM na trubuj ki jekh vrama te oven džene kotar e Komunako Konsilo, thaj kodo sas lendo sar praktika ko buteder KOZM. Palik o statuto, o komunako konsilo si slobodno te phenel o numero e džženengo ki lokalno KOZM, kola komunitetija ka oven reprezentirime ko KOZM, thaj dži ki savi digra thaj savo kapaciteto ka legarel o lokalno KOMZ, I komisija ka ovel phutardi baši e reprezentatora kotar e biradžakero sektoro.

Dendo ko nacionalno nivelu, i funda baši e sasto resljaribe si ko Ohridsko tasviresko kontrakto. E rekomandacije kotar e Sekretarijato baši implementacija pe Tasviresko Dogovor-kontrakto thaj o OBSE kotar e Revizija pe Tasviresko dogovor kotar e 2015 berš si pe akava drumo.

Pozitivno praktike: Vareko kotar e komunake konsilija ki Republika Makedonija ande decizija te finansirinen pes e aktivitetija pe kulturako umal, rekomandacijaja dendini kotar e KOZM, akava sa buteder avela egzamplo ko ruralno umala, ande e komparacija e bare komunencar e bare bugetencar.

Tasviri baši multikulturno planiribe šaj te ovel lendino kotar e institucije sar instrumento baši integriripe pa multikulturno inicijative ko olengero planiribasko cikluso, soske vov dela konzistenstnost thaj lači vazdipaski praktika pe multikulturalizmo thaj servisongo resljaripe sa e themutnge. Ki promocija thaj o legaripa pe multikulturalizmeskere principoncar ko instituciengo tasviri, e legarutne pe anibaskere decizije trubuj te:

- Te sikaven liderstvo savo ka del garancija kaj e principora si integririme ko institucijakere strateško ciljora;
- Khetane i institucija thaj e šerutne, ka keren sigurno kaj ka džal pes dureder e vazdipaja thaj promocijaja pe lače praktike, legardi khetane e Tasvireja baši multikulturno planiribe;
- Keren Beršesko reporto baši o progreso kotar o Multikulturno institucijako plano thaj te den les dži ki Komisija baši relacije thaj komunitetija;

O tasviri baši i multikulturno planiribe si vazdimo sar instrumento e institucienge te planirinen thaj te sikaven peskere resljariba kerindoj respekto pe multikulturalizmeskere principeja. E instrumenteski struktura si numa inicijalno thaj šaj te ovel adaptirimi e trubuimasar ki korkori institucija.

SO TRUBUJ TE OVEL ANDRE KO JEKH TASVIRI BAŠI MULTIKULTURNO PLANIRIBE?

PHUNDRO 1: Definiribe e grupengo kola so dživdinena ko jekh umal thaj kola si olengere karakteristike (čhibjakere, kulturno, religiozno thaj aver.)

I akcija trubuj te resljarel nekobor **UMALA PE KERIBE BUTI** thaj ko sa e umala adžikerena pes varesave rezultatija. E rezultatija trubuj te oven khetane e angleder dendine dževapencar. Baši ilustracija, dendino si formularo pe Tasviri baši multikulturno planiribe, savo so šaj te ovel lendo khana kreirinen pes tasvirija pe nacionalno thaj lokalno nivelu maškar e sa zainteresirime institucije.

UMAL 1: PLANIRIBE THAJ EVALUACIJA

Rezultatija baši umal 1: Planiribe thaj Evaluacija

Rezultato 1: Planiribe

Isi li dokumentija pe politikengo kreiribe baši integracija pe lokalno nivelo thaj ko kola sektorija?

Isi li varesave mehanizmija (te phenas: Komisija baši relacije ko komunitetija) kola so dena arka pe integracijakero proceso?

Rezultato 1: Kriteriumo baši digra

- 1) Planiribe thaj digra pe kerdini buti
- 2) Integracija ko akanutne politike
- 3) Leibe informacije thaj analiza

Rezultato 2: Konsultacije thaj informacije baši funcioniribe pe akanutne mahanizmora thaj rezultatija kotar e implementirime politike kotar e sa zainteresirime riga.

Isi li politikengero kreiriba baši integracija pe lokalno nivelo, thaj ko trubuipe pe resljarin dži pe seroisora, si li participativno proceso?

E themutne phučena li pes baši olengero gindo savi si i influenza-vlijanie kotar e implementirime politike savo si o butikeribe kotar e akanutne mahanizmora?

Rezultato 2: Kriteriumo baši digra

- 4) Eksperiensa/iskustvo e bučarnenge thaj rodipe
- 5) Gindipena thaj gindo kotar e komunitetija/klientija.
- 6) Themutnengi participacija ko monitoring badanija

UMAL 2: ZURARIPE PE KAPACITETO THAJ RESURSIJA

Rezultatora ko umal 2: Zuraripe pe kapaciteto thaj resursija

Rezultato 3: Liderstvo

Isi li volja baši implementacija pe politike thaj principora kotar e multikulturalizmo?

Isi li otčetnost/obligacija thaj transparentnost ki implementaija olendar?

Rezultato 3: Kriteriumo baši digra

- 7) *Aktivno participacija kotar e šerutne manuša*
- 8) *Otčetnost/obligacija pe kerdini buti kotar e šerutne manuša*

Rezultato 4: Manušikane resursija

Isi li ko akanutne badanija ko komunakere tasvirija e manušen gasavo kapaciteto te implementirinen gasave politike?

Trubuj li te zuraren pes olengere kapacitetija (te phenas, čhibjakere đaniba, pindžaripe e varesave grupakere kulturaja thaj aver.) trujal neve bučaripa thaj treningora?

Rezultato 4: Kriteriumo baši digra

- 9) *E bučarne dena dževapi baši e trubuimatar kotar e biznis sektoro thaj e themutne*
- 10) *Kultaraki thaj čhibjaki kompetentnost*
- 11) *Vazdipe pe bučarengo kapaciteto*

UMAL 3: PROGRAMORA THAJ SERVOSORA

Rezultatora ko umal 3: Programora thaj servisura

Rezultato 5: Resljaribe thaj kapitalo

Isi li barijere džži ko servisengo resljaribe e manušenge e turlije kulturaja, čhibjaja thaj religijaja thaj kola si adala?

Kola si e akanutne servisoro panle olencar?

Kola so naj, a gindis kaj trubuj te oven (te phenas: translatora thaj aver.)?

Rezultato 5: Kriteriumo baši digra

12) Čuvibe andre ko glavno tavidipa (trujal strategije thaj aver.) thaj targetirimo programiribe (te phenas: programa baši čibjakero vazdipe maškar e bučara ko javutne servisija)

13) Leibe pe translatorsko servisoro

Rezultato 6: Komunikacija

Sar e manuša informirinen pes baši e tavidutne bukja ki komuniteta, sar thaj baši e programora, aktivitetija thaj servisoro save so si olenge važno?

Te phenas: Pe savi čhib informirinen pes e dizutne baši e kerimata kotar pe socijalno protekcija, baši e jekhe vramake kerimata ki komuna thaj aver.

Sa kotar kodo ikalela pes avri trujal e komunako mediumsko drom, pe lokalno radio thaj aver .?

Rezultato 6: Kriteriumo baši digra

14) Planirimi komunikacija pe resljardo drom sa e turlije grupenge thaj kerdo sigurno budžeto baši adava

15) Leibe moderno tehnologije

Rezultato 7: Socijalno thaj ekonomikano vazdipe

Si li e akanutne programe thaj aktiviteja adekvatno lendine telal i sama pe kulturno, religiozno thaj čibjako umalesko diverzitetu?

Te si, phenen so si adekvatno, so naj, thaj so gindin kaj naj:

Te phenas: Pe savi čhib informirinen pes e themutne baši e kerimata kotar e socijalno protekcija.

Rezultato 7: Kriteriumo baši digra

16) Potencijalesko vazdipen trujal partneribe e avere akteroncar (biračžakero sektoro, korkorutne institucije thaj aver.)

Ilustririmo, inicijalno Tasviri baši multikulturno planiribe šaj te mujil kidijal:

Tasviri baši multikulturno planiribe					
Rezultato	Kriteriumo	Dokumenteski deskripcija /aktiviteto	Rang 1 (but cera si kerdino buti)	Rang 2 (parcijalno kerdini buti)	Rang 3(but buti si kerdini (penen lači praktika)
Rezultato 1: Planiribe	Planiribe thaj digra pe kerdini buti				
	Integriribe ko akanutne tavidipa				
	Leibe informacije thaj analiza				
Rezultato 2: Konsultacije thaj informacije	Iskustvo e bučarnengo thaj rodipa				
	Gindipe thaj gindo e komunitetego /klientija				
	Dizutnengi participacija ko monitoring badanija				
Rezultato 3: Liderstvo	Aktivno participacija kotar e šerutne manuša				
	Otčetnost/obligacija pe kerdini buti kotar e šerutne manuša				
Rezultato 4: Manušikane resursija	E bučarne dena dževapi pe trubumatar kotar e biznisesko sektor o thaj e themutne.				
	Kulturno thaj čhibjako kompetentnost				
	Vazdipe pe bučarnengo kapaciteto				
Rezultato 5: Resljaribe thaj kapitalo	Involviribe ko akanutne tavidipa (trujal strategije thaj aver.) thaj targetirimo programiribe				
	Leibe translatorsko servisija				
Rezultato 6: Komunikacija	Planirimi komunikacija pe resljardo drom maškar e turlije grupe thaj sigurno budžeto baši adava				
	Leibe moderno tehnologije				
Rezultato 7: Socijalno thaj ekonomikano vaydipe	Potencijalesko vazdipen trujal partneribe e avere akteroncar (biradžakero sektoro, korkorutne institucije thaj aver)				

Sa akala enja komune resljarena simularno problemo. Jekh kotar e klejake problemija si panli e maškaretnikane relacijaja si i socijalno distanca sat thaj i (geografikani) segregacija. Ko nesave komune, bajrovela i socijalno distanca thaj si influensa/vlijanije pe thaneskeri themutnegi segregacija, avere vorbencar dživdipe ko eničko»vuže» thana. Akaja situacija, pale,šaj dureder te ovel opstrukcija baši o šaipen te vazdel pes o multikulturalno haljovipe thaj khetanutno dživdipe maškar e themutne. Naproporcionalno investiribe ko turlije regionora /bešipaskere thana, anela dži ko najibe komunikacija maškar e manuša so avena kotar e cikneder komunitete, specijalno okolenge so dživdinena ko ruralno thana, sar kotor katar e urbano komune. Kodoleske, trubuj te kerel pes strateško planiribe ko drumo savo ka del garancija pe proporcionalno ekonomikano vazdipe.

Implementacija pe andine Strategije baši multikulturalizmoske vazdipa.

E komune Brevnica, Vrapčište, Gostivar, Jegunovce, Kičevo thaj Tetovo si ko implementacijako proceso pe andine strategije te lačarel pes o multietnikano dživdipe. Numa i implementacija pe akala strategije, si ki jekhe turlije dinamikaja thaj efikasnost. Jekh važno kotor katar e komune kote si lendine andre e strateško dokumentija baši multikulturalno haljovibe, limitirinena olengero angažmano specijalno ko edukacijakero umal (kote isi sinergija baši avera inicijative). Jekh kotar e glavno karane si e limitirime finasije so isi e komunakre gaverano. Akava specijalno si panlo pe organiziribe aktivitetija, sar so si, e khetanutne khedimata, kulturno manifestacije, festivalora, sar thaj deibe arka e lokalno biradžakere organizacijenge te implementirinen inicijative baši promocija pe multikulturalizmo ki komuna. Trubuj dureder te del pes zor, te ovel sigurno kaj e lokalno gaverano astarena pest e keren buti pe strateško resarina.

Ikljovipe kotar e čibjakere bariere maškar e themutne kotar e turlije etnikano avipen.

Vi adava so e strateško dokumentija lena telal i sama te keren pes čhibjakere kursija ko (pureder) thaj fakultativno predmetenge ko (čave) te sikljon e čhib kotar e avera etnikane komunitete, akala aktivitetija implementirinena pes numa ko jekh cikno kotor katar e targetirime komune. Akava phučibe si kotar e specifično interesu, leindoj telal i sama kaj baro kotor katar e manusha so vakerena sine, phendine peskere gindo kaj si e čhibjakere barijereč; sar jekh si e čhibjakere bariere, majvažno faktoro si ma te astarel pes i socijalno distanca maškar e etnikane grupe. Trubuj te del pes specijalno zor(trujal koperacija e badanencar kotar e lokalno badanija, edukativno sektoro, themutne, biradžakero sektoro) te keren pes kondicije te implementirinel pes akaja obligacija.

Komisije baši relacije maškar e komunitete generalno kerena buti ko mandatesko tasviri so si phendo ko legalno tasviri, Sar te si i analiza pe olengere aktivitetija, sar thaj o dikhibe kotar e relevantno zainteresirime riga sikavena kaj akala badanijana na lena sastes peskere kapacitetija baši intervencija ko umal

pe maškaretnikane relacije. Egzistuin trubumata kotar e bareder involviribe ko inciribe thaj implementacija pe aktivitetija baši vazdipe pe multikulturalizmo, sar thaj buteder direktno khedina e themutnencar. Ko akava konteksto, trubuj te phenel pes kaj i KOZM resljarela pes e bare pharipesar ki olengeri buti: najibe operativno budžetija thaj administrativno arka baši peskere regulrano aktivitetija.

Edukacija. Baro kotar e strateško resarina ko umal tari edukacija si khedine e paralelno aktivitetencar thaj proektoncar. E planirime aktivitetija implementirinena pes bizi bareder problemora ko škole ko sa e targetirime komune. Numa, o problemo pe socijalno distanca sine vakerdo bare grižaja kotar e phučle manuša. Ko buteder škole ko targetirime komune e sikavne džana pe siklana ko turlije thana thaj smene, koleja olengere maškarutne relacije praktično na egzistuin. Vi adava, e phučle informirinena kaj e khetanutne aktivitetija maškar e sikavne kotar e turlije etnikano avipen si but retko/šaj te phenas kaj vi naj, a ko bareder kotar e kazora e sikavnengi praticanija si numa formalno.

Koperacija e biznis sektoreja. E themutne kotar e turlije etnikane grupe butivar kerena koperacija, so phenela pe konkluzija kaj akava si jekh umal kote so e kulturakere turlijipa resljarena majcera značenje thaj šaj te den arka pe aktivitetija baši vazdipe pe multikulturalno khetanutno dživdipe. Dureder zor trubuj te kerel pes thaj te len pes andre e kontribucije kotar e biznis sektoro te resljarel pes sasto lačaribe pe maškaretnikane relacije ko targetirime komunitete.

Maškaretnikane relacije ko targetirime komune kote so i digra phenela/ sikavela kaj si stabilno, bizi bareder konfliktija. Akava sine kazo thaj ko komune Kumanovo, Mavrovo, Rostuše thaj Struga. Sa e phučle phenena kaj si tradicija pe haljovipe thaj koperacija maškar e etnikane komunitete, kola so dureder trubuj te vazden pes. Numa, i briga sine sikavdi pe bajrovipaski socijalno distanca thaj ulavibe maškar e terne manuša, thaj sar pe dendini zor te oven savore pašeder a na dureder jekh averestar. Vi adava so ko komune Kumaovo, Rostuše thaj Struga naj sistematičko mangipa te lačaren pes e maškaretnikane relacije, ko Kumanovo thaj ki Struga kerdine si koperacije e biradžakere sektoreja bači leiba pe asavke inicijative. E rezultatora kotar e gasavi koperacija si buteder kerdine strateško dokumentija ko avera umala, save so trubuj te resljaren regulacije te lačaren pes e maškaretnikane relacije.

Promocija pe maškaretnikano khetanutno dživdipe ko ruralno umala. E ruralno komune si ki bilačeder situacija baši realizacija pe strateško ciljora. I segregacija pe fizičko dureder thana thaj o etnikano segregibe pe lokalno komunitete, stopuinela o šajipen pe themutnengo khetanipe so avena e turlije etnikane grupe. Organiziribe pe khetanutne khedipa si popareder, specijalno baši e limitirime finasije pe olengeri organizacija. Akava si specijalno važno

phučibe, soske ko akala thana isi egzemplija pe etnikane»vuže» gava, thaj e angleder kerdini analiza phenela detektirinela kaj olengere bešutne gindinena kaj odoleske, na egzistuil trubumata pe multikulturalizmoski promocija. Doperdino deibe arka pe (finasisko thajlogističko) trubuj te sigurinen pes ko akala komune baši maškarutno pašipe thaj pindžaripe e principencar pe multikulturalizmo.

Binacionalnost thaj multikulturalizmo. Pe multikulturalizmo butivar dikhela pes sar phučibe soso si panlo mašakr e relacije ko manuša so avena kotar e majbareetnikane komunitete si - Albancora thaj Makedoncora. E diskusije sikavde kaj e manuša kasko avipen si kotar e cikneder etnikane komunitete, butivar si mukle palpale pala e procesija pe anibaskere decizije. Trubuj te kerel pes buteder zor te kerel pes sigurno o involviribe kotar e cikneder etnikane komunitete ko sa e aspektora ko dizajno thaj e inicijativengi implementacija pe lokalno nivelo.

Komunikacija, planiribe pe beršeskere programe thaj proceso pe strateško planiriba. Sa e komunen trubuj ta avel varesave mediumora, sar kanalo baši komunikacija e themutnecar, numa si trubumatar thaj kodola te oven lačeder. Sa e komunen isi resljardo lendino andre thaj si ko olengere Statutija o modelo pe planiribe ko beršeskere programe trujal e Forumora ko komunitete, numa na pe sako than o modelo si implementirimo. O planiribasko proceso pe strateško dokumentija, butivar si kerdino e dendine arkasar kotar e avrutne donacije, numa i digra pe realizacija si parcijalno. O problemo pe alociribe pe trubumaskere buđzeteskere love si problemo ko sa e komune. Thaj kodo problemo šaj te hasarel pes khana ka ovel kerdo buvlo konsenzusi pe liderstvo thaj i koperacija e biradžakere thaj biznis sektoreja ki komuna.

Akcija pe nacionalno nivelo. Trujal e mangina pe lokalno niveleo, trubuj te kerel pes iniciribe thaj akcija vi pe nacionalno nivelo. Sasti implementacija pe Ohridesko tasviresko dogovor, sar sasoinipasko dogovor baši vazdipa pe socijalno kohezija ko Makedonijakoro sasoinipa, ačovela sar klejaki alka. Oleskero tavidipa ko adekvatno Gavernoskere proramija alocorobe buđzeteskere love thaj olengeri alokacija trujal ko komune si jekh kotar e kanaliya baši promocija thaj vazdipe ko sasoinipe te ovel jekh thaj jekh savorenge.

